

Numizmatički časopis

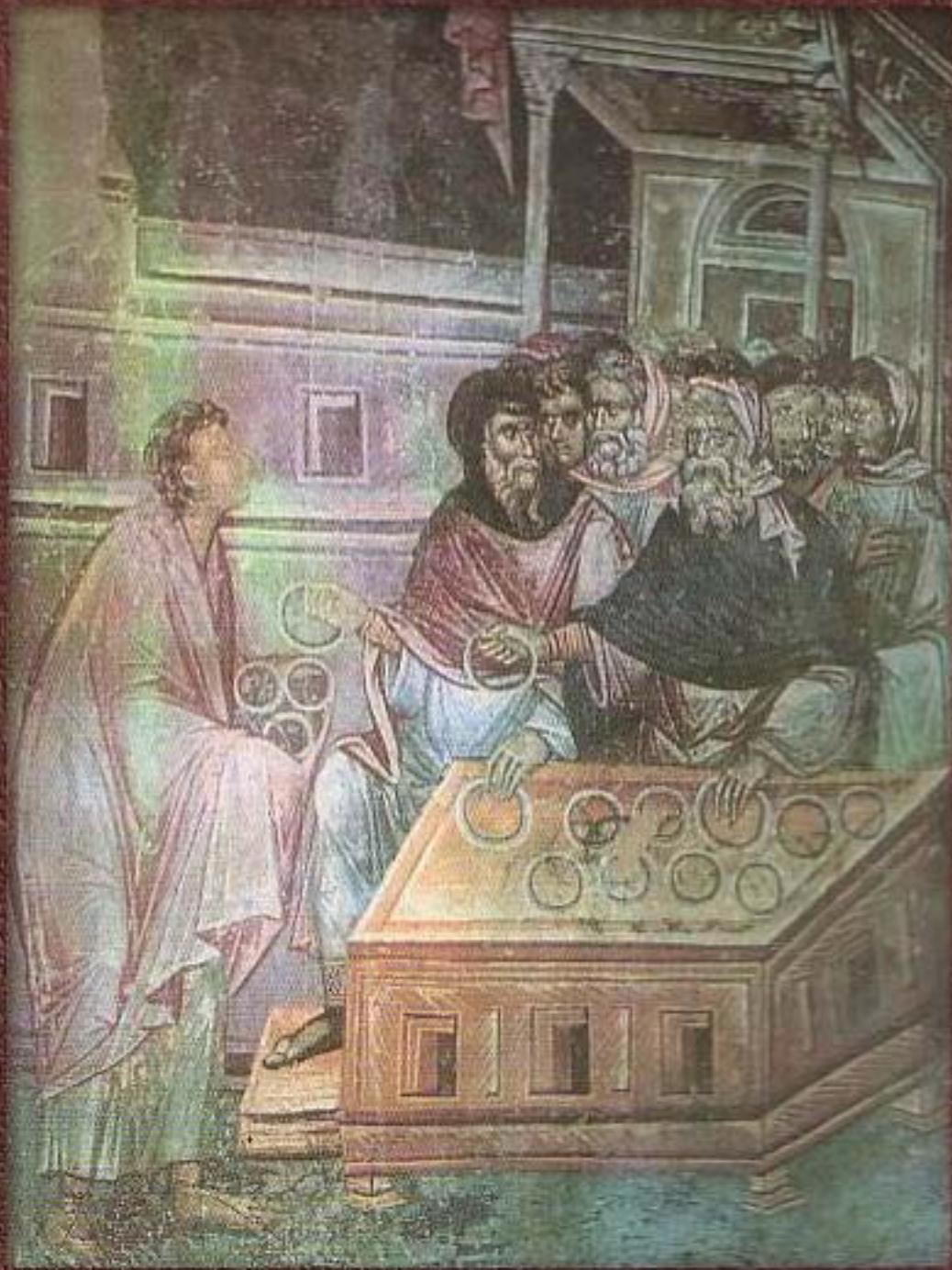
CINCI

Br. 15
oktobar
2000

Izdanje Srpskog numizmatičkog društva u Beogradu

cena 100 dinara

NOVAC ANTIKE I SREDNJEG VEGA • NOTAFILIIA
MODERNI NOVAC • MEDALJARSTVO • FALERISTIKA

ČETVRTA AUKCIJA SND

Opisujući aukciju 3 u našem časopisu nismo ni slutili da će euforija, koja je provajala tekstrom uticati da danas za četvrtu aukciju možemo da kažemo da je do sada najuspešnija, i da verujemo da će tako biti samo do 13. maja 2001 - do aukcije 5.

Izuzetno visok procenat prodatog materijala (oko 70%), pokazuje da je ponuda materijala na aukciji sve bolja, da su cene realne, a interesovanje sve veće.

Sve oblasti numizmatike bile su ravnomerno zastupljene, naročito oblast papirnog novca, dok je pravi bum doživelu oblast vrednosnih papira - akcija.

Uz poziv da se uključite u aukciju 5 dajemo nekoliko primera koji su na svoj način obeležili prethodnu aukciju:

28. PLAUTILA (212). AR-denar, 2,8 g. Av. PLAUTILLA AVGSTA. Drapirana bista carice u desno. Rv. CONCORDIA-FELIX. Plautila стоји на desno, pruža ruku Karakali koji sedi na levo RIC 365VD/ODV	30
41. AR-dinar; 1,4 g; Ø19 mm. Av: Kaciga sa ploćicom, čelenkom i perjanicom, levo O.N. Rv: Isus Hristos sedi na prestolu sa visokim naslonom. Inicijali id-xd. Levo i desno od prestola n-o Na reversu utisнутa bugarska četvrtasta kontramarka sa pticom,	VD 30
77. 5 perpera 1909, U hermetičkoj kapsuli Numismatic Guaranty Corporation of America - ANA official grading service. Ocenjen sa MS 58.	VD 30
97. 4 dukata 1931, Au. KM 14,2	KS 1.150
109. 5 dinara 1978, proba, Ni, RM 133.	KS 900
128. 10 leva 1894, Au, KM 19	KS 200
155. 10 franaka 1911, Au, MT	ODL 140
158. Orden Takovskog krsta III reda sa monogramom MO IV, kutija dvorski liferant Braca Popović - Beograd, lenta, proizvodnja G. A. Scheid - Beč, K 7614, W-137.	ODL 120
180. Srebrna medalja za gradanske zasluge, sa trakom, Kraljevina Srbija, proizvodač J. Kristlbauer, Ag	I 600
215. Bešlinov žeton 1876, Svetozar Miletić, bronza	II 100
	II 45

245

260

355

222

377

384

387

406

410

222. Medalja kralja Petra II, 9. oktobar 1934, bronza	I	180
245. Orden Danila IV red, priorvodač Bertrand, malo oštećen beli emajl u vencu na aversu	II-III	370
260. Orden Jugoslovenske zvezde na ogrlici, u kutiji sa uverenjem, Ag, emajl	I	650
355. Orden Svetog Đorđa IV reda, oficirski, sa trakom, emajl, Au	I	1.800
377. 20 dinara 1905, AP 11	II-III	250
384. 10 dinara 1929, AP 26	I/II	300
387. 1.000 dinara 1935, AP 32	II	240
406. 5.000 dinara, 1950, AP 67n.	I	470
410. 5.000 dinara 1955, bez broja 2 u desnom donjem ugлу, AP 72,	I	120

429

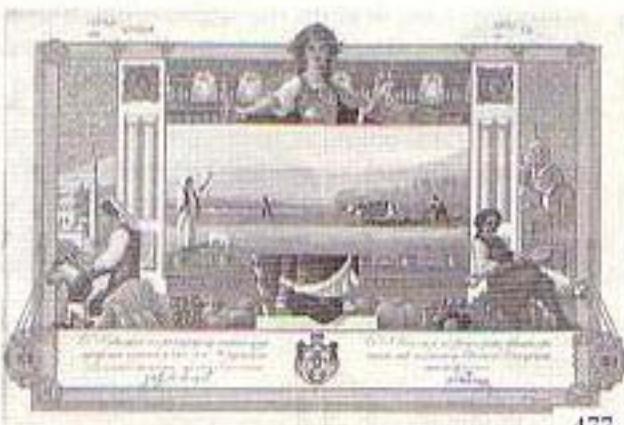
472

470

471

477

429. Akcija Studeničke banke na 1.000 dinara. Raška 1925.....
 470. Privremena akcija Prve srpske banke na 40 cesarskih dukata. Beograd 1869.....
 471. Deonica Srpskog trgovackog udruženja na 50 kruna. Novi Sad 1906.....
 472. Akcija Pirotske zadruge na 300 dinara (3 akcije). Pirot 1923.....
 477. Obveznica za finansijsku likvidaciju agrarnih odnosa u Bosni i Hercegovini na 100 dinara. Beograd 1918.....

Prikazani lotovi prodati su po sledećim cenama:

2870	155210	260830	426	200
4145	158680	355	2.500	429	400
77	1.250	180150	377	300	470	400
97980	215105	384	450	471	300
109200	222220	387	270	472	300
128200	245410	406	470	473	150

NOVAC IMPERATORA KALIGULE

Kaligula je 12. godine nase ere što znači da je vladarem imperijem počeo kada je imao 25 godina. Mentalno poređenje, Kaligula je svršet nastata tvrdio da je plod radoskrvne sručnosti Oktavijana Avgusta sa svojom čerkom Julijom. Sa devetnaest godina je došao na Kapri kod svog dede imp. Tiberija. Onog estremnog starca je nekoliko puta izjavio: "Kaj živi mi ne moguće moja i svih ljudi, a ja odgajam zmiju rimskom zemljom, a knagi zemaljskoj Faetontu". Ako zanemarimo nepristojnost Tiberija, moramo evidentirati da je prema znanstvenim podacima u državnoj blagajni Kaligula nasledio 2.700 miliona sestercija ili prema tadašnjem kursu zlatne rezerve imperije iznosile su oko 180 tona, ne računajući šenu imovinu cara koja nije bila zanemarljiva.

Karakteristično za ovog imperatora je da ni na jednom primerku njegovog novca nećemo naći natpis KALIGULA. Taj nadimak car je još kao dete dobio boraveći sa legijama svog oca Germanika (sina Tiberijevog brata Druza). Sam nadimak znači "čizmica" od latinskog imena "Caliga" za vojničku obuću jer su budućeg cara kao miljenika vojske oblačili u vojničku odeću. Istorija ga je tako i zapamtila po nadimku. Identifikacija Kaligule na novcu je moguća pre svega prepoznavanjem lika a tek potom po natpisu: C (CAIVS) CAESAR AVG GERMANIKVS gde se puno ime CAIVS nikada ne pojavljuje. Njegovo ime je KAJ (CAIVS), a ne GAJ (GAIVS) kako se obično navodi.

Centralna kovnica novca za vreme imp. Kaligule je Rim, a osim Rima u funkciji su ostale i kovnice u Lugdunumu i Cezareji. Što se tiče apoenske strukture kuju se aureus i polauareus (Au, kvinar) u zlatu, denar i drahma u srebru dok se u bronzi pojavljuju sestercijus, as i kvadrans.

Slika 1 (uvećano) prikazuje denar imp. Kaligule

Av: C CAESAR AVG GERM PM TR POT (gologlava bista cara u desno)

Rv: AGRIPPINA MAT C CAES AVG GERM (predstava Agripine Starije, majke cara okrenuta u desno)

Na većini reversa novca Kaligule pojavljuju se portreti članova porodice, počev od Oktavijana Avgusta, Germanikusa (oca carevog) Agripine (majke) Nerona i Druza (bratice) sestara Druzile, Agripine Mlade i Julije i sl. Na pojedinih brončanim apoenskim kovanim u Španiji pojavljuje se i portret careve supruge Cezonije.

Još u mladosti kod Kaligule su evidentirani napadi epilepsije, dok je kasnijim korišćenjem afrodizijskog po nagovoru supruge Cezonije, njegovo zdravstveno stanje pogoršano tako da je Rim na kraju imao na tronu ludog cara. Zahvaljujući tome državna blagajna se praznila nerazumno rasipanjem počev od livenja zlatne careve statue u prirodnoj veličini koja se tokom dana oblačila u identičnu garderobu koju je i car nosio, preko kupanja u toplim i hladnim mirisima (parfemima). Njegovu sopstvenu izjavu: "Treba biti umeren čovek ili cezar" potkrepićemo sa još nekoliko rasipničkih primeru:

- Pio je bisere razložene u sirčetu (kao Kleopatra)

- Svojim gostima je znao da servira hleb i druga jela od čistog zlata

- Nekoliko dana uzastopce sa krova Julijeve bazilike bacao je narodu velike svote novca.

Danas je teško poverovati da je na razne "projekte" dnevno trošeno pola tone zlata jer se za nepunih godinu dana silno bogatstvo koje je Tiberije ostavio bukvalno "istopilo".

Slika 2 prikazuje jedan od izuzetno lepih sestercijusa iz perioda vladavine imp. Kaligule.

Av. C. CAESAR AVG GERMANICVS PON M TR POT (bista cara sa lovovim vencem u levo)

Rv. AD LOCUT u odsečku COH sa predstavom cara kako se obraća vojnicima.

Takav tempo trošenja zahtevao je način za popunjavanje blagajne. Kako bi se što više sredstava obezbedilo bez ikakvog pisanih akta, samo na osnovu lične naredbe cara, izvori su maštovito pronadjeni:

- da bi se uštedelo na mesu za životinje u areni (PANEM ET CIRCENSES) ubijani su zatvoreni te je tako problem prehrane rešen

- lažno optuživanje za netačno prijavljivanje imovine nateralno je ljude da celokupnu imovinu zaveštaju caru a kada bi se to zvanično evidentiralo zaveštalo su dobijali nalog da sebi presek vene

- uveden je porez od 40% na vrednost svih rasprava i parnica u zemlji

- nosači su plaćali 1/8 dnevne zarade kao porez

- prostitutke prihod od jedne posete

- u imperijalnoj palati otvorena je javna kuća sa tarifom određenom prema rangu i funkciji davaoca usluga... i sl.

U grupu atraktivnih novčića Kaligule spada i sestercijus koji na reversu ima predstave carevih sestara Druzile, Agripine i Julije (Sl. 3). Nema ni reči o bilo kakvim personalifikacijama ili pak o predstavama TRI GRACIJE jer citirajmo Svetonija: "Sa svim je svojim sestrama provodio blud...". Da nije ubijen 21. januara 41. godine zajedno sa suprugom Cezonijem i trogodišnjom čerkom i svog konja Incitata bi imenovao konzulom. Legenda kaže da se kip Jupitera-Zevsa grohotom nasmejava u Olimpiji neposredno pre ubistva.

Slika 3

NOVAC

TRI POMPEJA

(II)

Nastavljamo sa kronološkim pregledom kovanja preostalih 17 vrsta zlatnog, srebrnog i bronzanog novca trojice Pompeja:

9. GN.POMPEIUS JUNIOR
AS BRONZA 46/45 PRE N.E.

Av: Dvoglavi Janus

Rv: Prora, natpis:

GN MAG IMP

22,50 g 8

10. SEXT POMPEIUS MAGNUS Pius
AS BRONZA 45/44 PRE N.E.

Av: Dvoglavi Janus
natpis: MGN

Rv: Prora

natpis: PIVS IMP

22,23g 12

11. SEXT POMPEIUS MAGNUS Pius
i M. EPIUS
AS BRONZA 45/44 PRE N.E.

Av: Dvoglavi Janus
natpis: MAGN PIVS IMP F

Rv: Prora

natpis: EPIVS LEG 21,84 g 15

Ovo je zajednički as Seksta Pompeja i njegovog legata Marka Epija, koji se iz provincije Afrika povukao nakon poraza u bici kod Tapsa na Siciliji.

12. SEXT POMPEIUS MAGNUS Pius
DENAR 45/44. PRE N.E.

Av: Glava Pompeja Velikog okrenuta na desno, okolo natpis: SEX MAG PIVS IMP

Rv: Pietas stoji sa lовором
granom u desnoj i dugim
mačem u levoj ruci,

natpis: PIETAS 3,73 g 30

Denar je iskovoao Sekst Pompej, mladi sin Pompeja Velikog, koji je posle poraza kod Munde 17. marta 45. godine pre n.e. kratko vreme ostao u Španiji gde je kovoao ovaj i naredne denare, a zatim se povukao pred Cezarovim legijama na Siciliju. Ima više varijanti ovog denara jer se u tekstu na aversu umesto skraćenog MAG kao na ovom komadu javlja i: MAGN ili MAGNVS.

13. DENAR 45/44. PRE N.E.

Av: Kao predhodni
natpis: SEX MAGN PIVS
IMP SAL
(SAL = SALutatis)

Rv: Kao predhodni 3,56 g 25

Denar ima više varijanti, jer se u natpisu na aversu ponegde izostavlja PIVS, ili pak umesto skraćeno MAG piše: MAGNVS.

14. DENAR 45/44. PRE N.E.

Av: Kao predhodni
natpis: SEX MAGNVS IMP B

Rv: Kao predhodni 3,61 g 60

I ova vrsta je kovana u Španiji, jer slovo B na kraju teksta na aversu je pr

vo slovo reči Baetica (Andaluzija), oblasti koju su Pompejanci privremeno odbranili posle poraza kod Munde.

15. DENAR 45/44. PRE N.E.

Av: Glava Pompeja okrenuta na levo
natpis: SEX MAGNVS SAL IMP

Rv: Kao predhodni 3,17 g 17

Svi ovi denari kovani su radi plaćanja legija koje su Pompejancima ostale verne i nakon poraza u bici kod Munde, na Siciliji i Korzici, koje su ostale u posedu Seksta Pompeja.

16. SEXT POMPEIUS MAGNUS
AUREUS 44/43 PRE N.E.

Av: Glava boga mora Neptuna
okrenuta na levo, iza nje
trozubac,
natpis: S POMP

Rv: Galera okrenuta na levo, iza nje
trikvetra,

natpis: S C 4,42 g 180

Ovaj retki polauarez kovan je na Siciliji kao i srebrni denari sa Neptunom na aversu i galerama na reversu.

17. Sext Pompei Magne

Q. Nasco

Denar 44/43 PRE N.E.

Av: Pompej Veliki u liku Neptuna
bez glave, iza njega galerna
galerna luka

Rv: Galera-brod sa kormilarom i pilotom, a nad njim zvezda.
natpis: Q NASIDIIVS 3,84 g 25

18. DENAR 44/43. PRE N.E.
Av: Kao predhodni samo glava
dušio veća, natpis: NEPTVNI
Rv: Rimski galera sa kormilarom ali
bez pilota, a zvezda je sasvim
gore nad brodom.
natpis: Q NASIDIIVS 3,76 g 35

19. DENAR 44/43. PRE N.E.
Av: Glava Pompeja Velikog u liku
boga Neptuna okrenuta na levo
pred njom trozubac, a iza nje,
natpis: S NEPTVNI
Rv: Četiri rimske galere
natpis: Q NASIDIIVS 3,86 g 150

Denari monetara Kvinta Nasidija
kovani su na Siciliji, gde je on bio admiral pompejske flote stacionirane u
lukama u Mesinskom moreuzu. Sex
Pompej je tada boravio na Siciliji kao
komandant pompejskih legija, te je
dobio titulu Neptuni filius, pa je zato i
natpis na aversu ovih denara NEPTVNI.

20. SEXT POMPEIUS MAGNUS
[GN.POMPEIUS MAGNUS I
GN.POMPEIUS JUNIOR]
AUREUS 43/42 PRE N.E.

Av: Glava Seksta Pompeja sa
talasatom kosom i kovrdžavom
bradom okrenuta na desno,
natpis: MAG PIVS IMP ITER
Rv: Glava Pompeja Velikog i sina
Gneja Pompeja-Juniora okrenu-

ta jedna prema drugoj, između
litusa i tronožca,
natpis: PRAEF CLAS ET ORAE
MARIT EX SC 8,92 g 200

Zlatnik je iskovan Sekst Pompej
na Siciliji u spomen na oca Pompeja
Velikog i brata Gneja Pompeja -Juniora.

21. SEXT POMPEIUS MAGNUS
DENAR 42. PRE N.E.

Av: Glava boga Neptuna sa dijadom
okrenuta na desno. Iza nje
trozubac okolo
natpis: MAG PIVS IMP ITER
Rv: Pomorski ratni trofej,
oko natpis: PRAEF CLAS ET
ORAE MARIT EX SC 3,87 g 17

22. DENAR 42. PRE N.E.

Av: Glava Pompeja Velikog okrenuta
na desno. Iza glave preferikulum
(krčag) a ispred litus,
natpis: MAG PIVS IMP ITER

Rv: U sredini polja Neptun sa
nogom na prori, oko njega
katanjška braća Anap i
Amfinom,
natpis: PRAEF CLAS ET ORAE
MARIT EX SC 3,88 g 20

23. DENAR 42. PRE N.E.

Av: Kao predhodni

Rv: Kao predhodni,
samо natpis: ORAE MARIT ET
CLAS EX SC 3,92 g 30

24. DENAR 42. - 40. PRE N.E.

Av: Galera sa legionarskim orfom,
iza nje svetionik u Mesinskom
tesnacu sa statuom boga
Neptuna koji drži trozubac,
oko natpis: MAG PIVS IMP
ITER

Rv: Čudovište Scila,
oko natpis: PRAEF CLAS ET
ORAE MARIT EX SC 3,75 g 15

25. DENAR 42. - 40. PRE N.E.

Av: Kao predhodni

Rv: Kao predhodni,
samо natpis: PRAEF ORAE
MARIT ET CLAS SC 4,02 g 20
Sekst Pompej svih pet denara kuje na Siciliji, gde je učvrstio svoju vlast
posle Cezarove smrti, osvojivši i susedna ostrva Sardiniju i Korziku.

Bio je gospodar velike flote i nosio je titulu: Praefectus clasis et orae maritimae, koja se javlja u natpisima na reversu ovih denara.

Inače je nazivan i sinom Neptuna, te je bog Neptun često na aversu njegovih denara.

Denari pod rednim brojem 22 i 23 iskovani su u spomen na njegovog oca Pompeja Velikog, ubijenog po nalogu Ptolomeja XIV u Egiptu septembra 48. godine pre n.e.

Na osnovu izloženog bezrezervno se nameće sledeći zaključak:

Pored Gneja Pompeja oca i njegovog mlađeg sina Seksta Pompeja, u prebogatu galeriju rimskih imperatora moramo uvrstiti i Gneja Pompeja Juniora starijeg sina Pompeja Velikog.

Hrišćanski tragovi na novcu iz vremena samostalne vladavine rimskog cara Galijena (260-268.g)

Rimsko carstvo, obuhvaćeno polovinom trećeg veka vojno političkim krizama, suočilo se sa velikim teškoćama koje su zapretile njegovom opstanku. Pojedine oblasti se odvajaju od centralne vlasti, kako na zapadu (Galija), tako i na istoku (kraljevstvo Zenobije). Separatističke pojave ispoljavaju se i u drugim provincijama (Pannonija, Egipt). Pogranične oblasti duž rajske i dunavskog limesa izložene su čestim upadima varvarskih naroda. Ekonomija posustaje, a inflatorični talas praćen enormnim emisijama "srebrnog" novca, antoninijana, koji je sadržavao procenat do dva srebra i bivao posrebljen, narušava rimski monetarni sistem epohe principata.

U teškim prilikama, uprkos blagonačlonom stavu prema hrišćanskoj crkvi i njenim pristalicama na početku svoje vladavine u suvladarstvu sa sinom Galijenom, Valerijan 257. godine menjao odnos prema hrišćanima i započinje njihov progon. Naredne, 258. godine, on donosi i drugi svoj antihrišćanski edikt, na kojem će istrajavati do kraja svoje vladavine 260. godine. Ovaj drugi edikt bio je svom svojom oštricom uperen u crkvenu hijerarhiju i bogate ugledne hrišćane iz redova rimske aristokratije. Otvorene su brojne istrage koje su vodile ka konfiskaciji imovine Crkve i optuženih imućnih hrišćana.

U državnom smislu mudrije i korisnije postupio je naslednik curskog prestola Galijen. Posle očeve smrti 260, on će sam upravljati Carstvom do marta 268. godine. Kratko vreme nakon učvršćenja svoje vladarske pozicije Galijen je 261. godine ukinuo progone pristalica hrišćanske vere i poništio odluke o kontfiskaciji imovine Crkve i uglednih i bogatih hrišćana. Između ostalog hrišćanima su vraćena i sva njihova groblja, koja su takođe Valerijanovim merama bila oduzeta. Bio je to Galijenov edikt - proglašen o verskom miru. U modernoj istoriografiji ovaj trenutak je obeležen kao čin o priznavanju hrišćanske crkve, faktički prvi priznavanje Crkve (M. Sordi, I Christiani l'Impero Romano, Milano 1984). U narednih 40 godina do vremena progona hrišćana pod carem Dioklecijanom nisu zabeleženi progoni, osim sasvim retkih i pojedinačnih, kan što je ostao zapamćen jedan slučaj u Britaniji u vremenu cara Aurelijana. Aurelijan je spremao progone hrišćana ali ga je smrt sprečila da realizuje svoje namere.

Temelje verskog mira, pre svega tolerantnog odnosa prema hrišćanima postavio je 261. godine car Galijen. On

se, kako saznajemo od pisca Crkvene istorije, Eusebija (Eusebius, Hist. Ecc. VI, 13 - pismo upućeno aleksandrijskom i drugim episkopima u Egiptu početkom 262. godine), stara da upucivanjem reskripta svoje naredbe episkopima, pruži garancije o poštovanju i sprovodenju carskih uredbi. U jednom drugom pismu, takođe sačuvanom kod Eusebija (Eusebius, Hist. VII, 23, 24), koje aleksandrijski episkop Diogen upućuje izvesnom Ermanonu, ističe se Galijenova pobeda, i oduševljenje verskim mirom, koji je car Galijen uspostavio. Tragove novonastalih društvenih i verskih prilika, koji je inicirao i podrstio car, daju se zapaziti na pojedinim antoninijanima Galijena i carice Salonine emitovanim u periodu samostalne vladavine. Oni su retki, ili sasvim retki (unikati), ali nedvosmisleno sadrže i hrišćanske poruke. Pre svega ovde imamo u vidu jednu dobro poznatu seriju antoninijana carice Salonine sa predstavom carice koja sedi okrenuta na levo i natpisom AVG(VSTA) IN PACE (RIC V-1, br. 57-60). Serija je emitovana u kovnici u Mediolanumu 265/6. godine sa jedinstvenom porukom, jedinstvenom reversnom legendom: „Carica u Miru“. Dugo vremena vladalo

Slika 1

je mišljenje da je serija posthumna, uprkos tome što na aversnoj predstavi carice nema tragova posthumnosti. Takođe ni na aversnom natpisu, kakav se kuje za caricu života. Bliskost sa ranohrišćanskim nadgrobnim natpisima IN CHRISTO IN PACE je formalnog karaktera, upućuje na hrišćansku opredeljenost carice Saloinine, gde Potreba razumeti kao supstituciju za Hristosa. Carica je okupljala učene hrišćane na svom dvoru, između ostalih i filosofa Plotina, čiji je mecenat bila. Njen kognomen Chrysogene, koji se javlja na nekoliko novaca maksimilijskih gradova, upućuje na njeno sasvimo poreklo (Kozar) i verovatno otuda, iz ranije hrišćanskih običaja i značenje versko opredeljenje. Danas je mišljenje da je Saloinina be-

la hrišćanka zasnovan je upravo na sumizmatičkim podacima (serija AVGUSTA IN PACE).

Slika 2

Nedavno je u "Numizmatičar"-u br. 17 (1994) objavljen jedan antoninijan carice Salonine sa predstavom krsna, simbola hrišćanskog života. Na reversu je predstavljena Vesta (carica) koja sedi okrenuta na levo sa desnom ispruženom rukom u kojoj drži krst sa tačkastim kraćima (vidi sl. 1). Ikonografija reversne predstave ovog primeraka identična je onoj na serijama AVGUSTA IN PACE. Primerak je iskovan takođe u kovnici u Mediolanumu i u isto vreme kada i gore pomenute serije. Početak kovanja i jednih i drugih pada u u dane praznovanja državnog praznika PAKS 265. godine, koji se u Rimu slavio od 13. godine stare ere. Ovaj Saloninin antoninijan pronađen je na načelu terenu (Dobanovići) u sastavu jedne rasturene oštave, i Muzeju grada Beograda poklonio ga je Velemir Čeleketić, penzioner iz Batajnica.

Hrišćanski simbol, krst, otkrili smo na jednom antoninijanu cara Galijena. Primerak je pronađen na jed-

nom od arheoloških lokaliteta u Batajnici (vidi sl. 2), i nije tako dobro očuvan kao prethodni. Na reversu je predstavljena personifikacija božanstva PAX, koja stoji i u desnoj ruci drži krst umesto maslinove grančice. Horizontalni kraci krsta su duži, a gornji vertikalni kraci. Predstava krsta u ruci personifikacije Paks podseća na vrlo rane predstave u obliku slova T (tau). Komad je iskovan u kovnici u Rimu (RIC V-1, 256; u RIC-u su navedeni samo primerci sa oznakom oficine u polju levo, dok naš primerak ima oznaku u polju desno). Emitovan je 266. godine (emisija VII konzulata).

Retki hrišćanski tragovi na novcu Galijenovog vremena opaženi na izloženim primercima kriptografski su utkani u standardni programski državni repertoar reversnih tipova. U našem slučaju blisko ih povezuje vreme emitovanja (265/6) i tipološka sfera (PAX). Smelost da se, tu i tamo, utkaju hrišćanski simboli u prilikama verske podnošljivosti, nakon Galijenovog edikta o verskom miru iz 261. godine, može se pripisati visokom i stručnom kovničkom personalu, među kojima je sigurno bilo hrišćana. U uslovima visoke inflacije, kada se istovremeno u istočnim delovima Carstva zatvaraju mnoge kovnice lokalnog novca, centralne carske kovnice povećavaju produciju i imaju potrebu za obnavljanjem kovničkog personala. Antoninijani Galijenove emisije iz 266. godine, koju nazivamo i emisijom "VII konzulata", već nose oznake oficina ispisane grčkim slovima. One pokazuju ne samo grčki uticaj, već i prisustvo kovničkih stručnjaka koji su u Rim i druge kovnice dospeli sa grčkog govornjog područja ranije hristijanizovanog.

Mali oglasi		Mali oglasi
I JA KUPUJEM AKCIJE		KUPUJEM papirni novac Kneževine Srbije: <ul style="list-style-type: none">• 1 dinar 1876. plaćam do 500 dm• 5 dinara 1876. plaćam do 700 dm
063/ 201 521	M. Arsić 063/ 534 260	Kupujem i prodajem stari novac, medalje, odlikovanja, bodeže, sablje.
063/ 200 887		

Slobodan Štečković

Novo Brdo (VI)

Poseve uspešnih pohoda i osvajanja, najmoćniji islamski vladar, sultan Sulejman I, odlučio je da podigne zadužbinu - džamiju. Pošto je džamija trebala da bude podignuta u prestonici, za početak gradnje je izabrana godina 957 AH (1550 AD), stogodišnjica (lunarna) zauzimanja grada Konstantinopola. Novac za gradnju je obezbeden iz sultanove blagajne, poreza i novih akča koje su tada kovane. Zabeleženo je da je za temelj džamije bilo obezbedeno 2 miliona akča. Džamija je građena od 1550 - 1557, a zdanje je projektovao čuveni graditelj (mimar) Sinan.

Tom prilikom ustanovljen je poseban tip akče, čiji je dizajn sa kružnim natpisom bio isti kao i kod akča sultana Mehmeda II, osvajača Konstantinopola. To su bile jubilarne akče jer su kovane 100 lunarnih godina posle zauzimanja Konstantinopola.

Pošto je centralna kovnica, koja se nalazila u prestonici propisivala tip, u njoj su i iskovane prve akče ovoga tipa (sl.1). Sve tada operativne kovnice kovale su akče prema uzoru dobijenom iz centralne kovnice. Pored one u prestonici, Kostantiniye, osnovni tip tih akča proizvodile su obe kovnica u Novom Brdu, tj. Novar i Novaberda, kao i kovnica u Bursi, Edirnu, Kratovu, Üsküp, Sidreqapsi i Sirozu. Aversi tih akča su identični, ali kod reversa postoji varijante koje zavise od same kovnice. Kovnica Novar je izradila samo jedan, osnovni tip tih jubilarnih akča (sl.2), a kovnica Novaberda, uz osnovni tip (sl. 3), i dve varijante istih (sl. 4 i 5).

Ove akče su otkovane u drugom periodu vladavine sultana - kada se na aversu akča nalazio natpis Sultan Suleyman Shah bin Selim Han - koji je korišćen od 1536 (942 AH). Taj period je nastao posle smrtnice velikog vezira Ibrahima, kada su izvršene mnoge promene u carstvu, pa do 1555 (963 AH), kada je sklopljen mir sa Persijom. Od dolaska na vlast sultana Sulejmana I pa do kovanja prvi jubilarnih akča natpis na reversu je glasio: Azze nasrihü duri be sene 926 + (ime kovnice). Na jubilarnim akčama natpis je Hullide mulkühü duri be + (ime kovnice), ali varijante tih akča koje su kovane u kovnici Novaberda pored tog natpisa imaju i dodatni natpis Azze nasruhü ili 926 (godina).

Mada je ovaj tip akča kovan u dužem periodu (prepostavljam oko 3 godine), akče su vrlo retke jer je malo onih dobro

otkovanih koje su do sada pronađene. Prilikom kovanja akča nije se vodilo računa da je dobro otkovana, već je samo bilo važno da je otkovana po propisu, tj. da težina i kvalitet srebra odgovaraju propisima zakona iz 1534.

Odmah po prestanku upotrebe ovog tipa pojavljuje se drugi tip akča, sličan po natpisu, ali za razliku od prvog bio je upotrebljavan samo u nekoliko kovnica u Rumeliji. Na aversu tih akča nalazi se natpis Sultan Suleyman bin Selim Han azze nasrihü, a na reversu Hullide mulkühü duri be sene 926 + (ime kovnice).

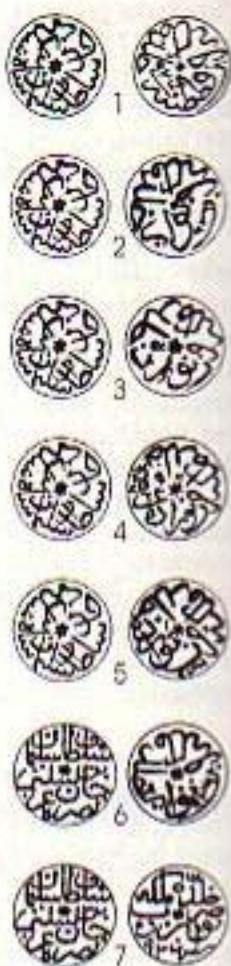
Iako je natpis reversa isti kao i kod prethodnog tipa, dizajn je izmenjen. Akče sa ovim tipomaversa i reversa kovane su samo u kovnicama Novar (sl.6), Novaberda (sl.7), Kratova i Sidreqapsi.

Neke akče (verovatno na početku kovanja) iz ovih kovnica uradene su kombinacijom aversa koji je upotrebljavan do 1555. (963 AH) i reversa koji je tada ustanovljen, a sve ostale sa aversom koji je bio u upotrebi od 1555-1566. (Sultan Suleyman bin Selim Han).

S obzirom da su akče sa ovim tipom kovane samo u tada operativnim kovnicama na teritoriji srednjovekovne Srbije i jednoj kovnici na teritoriji srednjovekovne Grčke, lako se može zaključiti razlog kovanja. To su bile akče kojima je obeleženo 100 lunarnih godina od osvajanja Srbije. Padom Smedereva 1459. (863 AH) prestala je da postoji srednjovekovna Srbija, a sto lunarnih godina kasnije 963. AH (1555/6. AD), to je u Osmanskoj državi obeleženo kovanjem akča, te su i one jubilarne. Verujem da je i taj tip akča "služio" kao jedan od izvora prihoda kojim je finansirana izgradnja džamije Sulejmaniye.

Ova vrsta jubilarnih akča je daleko ređa od prethodne, jer je verovatno kovana u mnogo kraćem vremenskom periodu. Skoro svaka do sada pronađena jubilarna akča je i publikovana a većinom su to unikati.

Do 1993. godine nije se znalo za kovanje islamskog jubilarnog novca, mada su akče (o kojima je u ovom članku reč) bile ranije publikovane, pošto nisu bile pravilno identifikovane. Zbog toga ove akče imaju veću istorijsku vrednost, jer predstavljaju prvi primer ne samo osmanlijskog nego i islamskog jubilarnog novca.

ENCIKLOPEDIJA NUMIZMATIKE

(M, N)

MASSE D'OR

Masse d'or je zlatnik francuskog kralja Filipa IV (1285-1314). Po veličini bio je najveći zlatnik svoga vremena. Kovane su dve istoimene varijante iz zlata finoće 87,5% i 91,6% bez označenja godine kovanja. Na aversu je kralj u sedem položaju, sa krunom i sa skiptrom pravčnosti (sa likom simbola ljiljana na vrhu skiptra) u desnoj i simbolom ljiljana u levoj ruci, sve uokvireno devetolatučnom epicikloidom i obodnim natpisom. Na reversu je tzv. cvetni krst, sa simbolima ljiljana među kracima (sl. 1). Na obodu piše: Xps vincit, Xps regnat, Xps imperat što znači: Hristos je pobedio, Hristos je vladao, Hristos je zapovedao. (Skraćenica Xps usvojena po vizantijskom izvoru).

Ukupna težina zlatnika iznosila je 6,93 g, a težina čistog zlata 6,09, odnosno 6,35 g. Ekvivalentna vrednost zlatnika iznosila je 25, odnosno 30 solsa. Poznata je i novčana jedinica peti masse Filipa III, kovana od čistog zlata, težine 4,7 g.

Sl. 1.

MARABOTINO, (MARAVEDI, ALMORABITINO I ALMOHADENO)

Al-Maravidi, poreklom mavarško-berberska verska sekta ratnika-kahudera, preuzeo je vlast u Mavritaniji u prvoj polovini XI veka. Posle osvajanja Maroka prešli su u Španiju 1086. god. nanešli težak poraz hrišćanima kod Zalake. Al-Maravidi su u Španiji uveli organizovanu poljoprivrednu proizvodnju, uključujući navodnjavanje i zanatstvo, kao i svoj zlatni novac: zlatni dinar, najpre težine 4,26 g, i time ekonomski vidno unapredili Španiju. Podržavano kovanje mavarško-berberskih zlatnika preuzeto je i započeto 1087. u Kastiliji i Portugalu pod imenom: almoravida, maravedia i marabotiana. Pri podražavanom kovanju zadržan je natpis kufijskom (pravougaonom) arabičicom, a samo je lik krsta na aversu potvrđivao da se ne radi o islamskom kovanom novcu. (Sl. 2). Alfonso VIII od Kastilije dodao je na aversu skraćenici svog imena: ALF(onsus). Zlatnik iskovan 1186. bio je međutim, smanjene ukupne težine: 3,866 g, sa 3,46 g. zlata. Kovanja su ponovljena 1187. i 1213. godine. Pri svakom ponovljenom kovanju smanjivana je finča zlata dodavanjem srebra. Već kralj Alfonso X od Kastilije (1252-1284) kovao je tzv. maravedies blancos ili novenes iz bilona, od kojih su 60 novenesa bili izjednačeni sa jednim zlatnim maravedijem (M). Ali ni maravedies blancos nisu dugo kovani u neizmenjenoj leguri, a zlatni maravedi brzo je preveden u tzv. računski novac jer se nije pojavljivao u opticaju. Na žalost, pozitivan uticaj almoravidskog zlatnika na hrišćanski morabitino prestao je od 1160. godine kada su u Španiji Al-Mohadi, takođe Berberi, uništili Al-Moravidsku državu.

Za vreme španskog kralja Enrika IV (1454-1474) uvedeno je kovanje novog zlatnika nazvanog enrique. Jedan enrique bio je težine 4,6 g, neznatno teži od zlatnika maravedija, a sredinom XV veka ustanovljena je ekvivalentnost: 210 maravedija = 1 enrique.

Prilikom novčane reforme koju su izvodili Isabela I od Kastilije (1474-1504) i Ferdinand V od Aragona (1479-1516) preveden je maravedi u kovani novac od bakra, uz ekvivalentnost: 375 maravedija = 1 excente (zlatnik), ukupne težine 3,57 g. Bakarni maravedi kovan je sve do 1854. godine do uvođenja decimalnog sistema, uz ekvivalentnost: 34 maravedija = 1 real de plata (sa sadržajem 1,0514 g srebra).

Sl. 2.

MASSACHUSETTS KOVANJA IZ KOLONIJALNOG PERIODA.

U koloniji Masačusets, zvaničnog naziva: New England, potreba za standardnim kovanjem novca nastala je u prvoj polovini XVII veka, a dostigla je vrhunac oko 1651. godine. U Engleskoj je tada besneo građanski rat između puritanaca i rojalista. O kolonistima u Masačusetsu niko nije vodio računa, pa su se sami brinuli o sebi. Vrhova Sud u koloniji je 1652. godine naložio kovanje srebrnih šilinga i odgovarajuće sitnine. Srebro je uvezeno sa Kariba. Kovanje

Sl. 4.

J. Jenks je izradio grube kovničke žigove, a nadzornik Hull je kontrolisao kovanje golih kolutića sa oznakom N.E. (za New England) na aversu, i sa oznakom vrednosti rimskim brojevima: III, VI i XII - za 3 i 6 penija i šiling, na reversu. Kovanje je obavljeno 1652. Primitivni likovi i praktično gole površine na prvim primercima, bili su izazov za falsifikatore i "obrezivače" (sl. 3). Zbog toga je prva serija ubrzo zamjenjena serijama: Willow tree (kovana od 1653-1660. sa likom stabla vrbe), Oak tree (kovana od 1660-1667. sa likom stabla hrasta), a serija Pine tree (kovana je od 1667-1674, sl. 4, ali se navodi i 1682. sa likom stabla jеле, sl. 5). Rok važenja jedne serije od 7 godina bila je jedna od mera u borbi protiv falsifikatora. Sa vrlo malim izuzetkom, na svim pomenutim primercima svih serija prikazana je 1652. godina kao godina kovanja, jer zbog gradanskog rata u Engleskoj, te godine odobrenje kralja za ovakvo kovanje nije bilo potrebno. Ova kovanja su napuštena 1682. godine.

Sl. 5.

NOBL

Nobl - zlatnik srednjovekovne Engleske, nazvan tako verovatno zbog velike finoće zlata, prvi put je iskovan 1344. god. za vreme kralja Edvarda III, za uspomenu na pobedu na moru nad francuskim flotom kod Sluysa 1340. godine, (sl. 6). Po toj osnovi, na prednjoj strani nobla prikazan je lik kralja sa sabljom i štitom. Ovaj tip nobla simbolise narastajuću moć Engleske na moru. Na noblu je prikazan kralj na brodu, pa je ovaj nobl poznat i kao nobl sa brodom. Bio je prečnika 23 mm, težine 7,7 g, a finoća zlata mu je iznosila 23,88 karata, a u promet je uveden da bi smenio prethodni florin, podražavano

bolje prilagođenog željenoj ekvivalentnosti zlatnika i srebrnika. Kovane su takođe polovine i četvrtine nobla. Frakcije su imale sličan avers, ali su imale različite natpise na reversu.

Težina zlatnika nobl je izabrana da po vrednosti iznosi: 6 šilinga i 8 penija. S tim u vezi, engleska marka, korišćena u Srednjem veku, bila je jedinica za merenje težine, ali i novčana jedinica. Filip I Francuski je 1103. godine uveo u upotrebu jedinicu težine 1 marku, što je usvojeno i u Engleskoj. Jedna marka = 2/3 od funte, koju je ustanovio Karlo Veliki, ili 3.840 grainsa po težini. Imajući u vidu da je do 1566. god. 1 grains bio težak 0,045 g, 3.840 grainsa su iznosila 172,8 g, a pola marke engleske iznosile su 86,4 g. po težini ili 6 šilinga i 8 penija po vrednosti. To je istovremeno trebalo da bude vrednost nobla, pa mu je težina zlata iznosila 7,659 g, tj. ukupna težina 7,7 g. Za vreme kralja Edvarda IV (1461-1483) vrednost nobla bila je revalvirana na 8 šilinga i 4 penija, (sl. 7). Počev od 1465. kovanje nobla sa brdom je prekinuto, a kao novi tip zlatnika ustanovljen je ryal ili rosenobl - nobl sa ružom na aversu i reversu, težine 7,74 g. i sa sadržajem 7,736 g. zlata, ali sa novorevalviranim vrednošću od 10 šilinga. Ovim je istovremeno učinjen prvi pokušaj ustanavljanja decimalnog sistema u engleskom novčarstvu. Za vreme kraljice Meri (1553-1558, sl. 8) i Elizabete I (1558-1603), ryal je ponovo revalviran i vredno je 15 šilinga.

Za vreme kralja Džejmsa I (1603-1625) uveden je novi zlatnik tzv rial sa ružom, koji je bio ekvivalentan sa 30 šilinga, dok je prethodni rial, ekvivalentan sa 15 šilinga, iz perioda Elizabete I, označen imenom spurryal. Ova revalvacija riala u odnosu na srebrnike, usledila je zbog pada vrednosti srebra na svetskoj pijaci, koje su Spanci uvozili iz Južne Amerike u velikim količinama. Nobl je i na kontinentu bio rado priman zlatnik i bio je u prometu sve do XVII veka, a često mu je i podražavano

Sl. 6.

kovan po uzoru na florenus Firence, težine 3,537 g. prvi put iskovan 1343. god. i iste godine povučen iz opticaja. Nobl je izprva, bio ekvivalentan sa 6 šilinga i 8 pensa iz srebra. Uvođenje ovakve ekvivalentnosti se ubrzo pokazala kao nedostatak, jer je uspostavljena ekvivalentnost dve novčane jedinice, jedna iz zlata, druga iz srebra, pri čemu je svaki metal za sebe bio podložan vlastitim promenama svetske cene a takođe je ekvivalentnost bivala poremećena smanjenjem finoće srebra pri ponovljenom kovanju. Trajna posledica toga je bilo često povlaženje iz opticaja starog tipa zlatnika, a izdavanje novog

Sl. 7.

nobl u Škotskoj, dalje kovanje je prekinuto i u toku sledećih 200 godina ono nije nastavljeno. Tek za vreme kralja Jamesa VI Škotskog, istovremeno i kralja Engleske, ali kao Jamesa I (1567-1625) kovani su od 1584-1588. god. tzv. lion nobl, sa likom lava, ekvivalentnih sa 75 šilinga škotskih, a takođe i zlatnik thistle noble (thistle=čkalj, korov značajan za istoriju Škotske) ekvivalentan sa 146 šilinga i 8 penija škotskih.

kovanje, pre svega u Holandiji, i to tokom XVI veka. Flamanska podražavanja su poznata još iz vremena kralja Henrika VI (1422-1461). U Rusiji nobl je bio poznat pod imenom korabelnjik.

Zlatnik Škotske, nobl je bio ekvivalentan sa polovinom merka (6 šilinga i 8 penija škotskih) a kovan je za vreme kralja Davida II. (1329-1379). Kovanje je započeto oko 1357, posle kraljevog otkupa iz jedanaestogodišnjeg zatočeništva u Engleskoj. Likovi na nobln Škotske ne potsećaju na nobl Engleske. Posle prve serije kovanja

Sl. 8.

NOVAC U NEVOLJI, KRIZNI, U TEŠKIM PRILIKAMA

Novac u nevolji naziv je za novac koji je u vanrednim i teškim prilikama i u najvećem broju slučajeva, u žarbi i nezvaničnim kovnicama, grubo iskovan. On je bio predviđen da se u normalnim uslovima poveće iz opticaja, uz zamenu za zakonski optičajni novac. Novac u nevolji je u nekim slučajevima kovan, mada grubo, i iz plamenitog metala i sa zakonski predviđenom težinom, ali mnogo češće iz neplamenitog metala, papira, kartona, jelenske i druge kože, končanog platna, svile, porculana i dr. U novac u nevolji spada i opsadni novac i rovovski novac koji se kuje i izdaje u uslovima vojnih operacija. Na sl. 9 prikazan je opsadni novac grada Landau iz Bavarske, koji je izdao francuski general grof Melac pri opsadi Francuza 1702. godine.

Sl. 9.

Počev od I svetskog rata i države vodećih sila izdaju papirni novac iz grupe teških prilika. Neumerenost u izdavanju papirnog novca dovela je u Nemačkoj, posle 1918. god, do teške inflacije, pa je izdavanje papirnog novca u nevolji privremeno zabranjeno 1922. godine.

Vienna Money 2000
27.-29. Oktober 2000
Messe Wien, Praterstraße 10, 1030 Wien

Firma Brankovic KEG

Erdbergstraße 10, A 1030 Wien
Tel. & Fax: 0043/1/715 27 73
Mobil: 0043/664/161 35 08

Austria Kardex
World Millennium Expo - Internationale Messe
27-29. Oktober 2000. Fr: 16-20/Sa: 10-20/So: 10-16 Uhr
2. INTERNATIONALE SAMMLERBÖRSE
Neues Messe Zentrum "Z 2000" 2. Stock
A-2000 Stockerau (14 Km von Wien-Parkmöglichkeit vorhanden)
Ansichtskarten-Briefmarken-Postgeschichte
SONDERPOSTAMT am Freitag 27.10.2000/BSV-Stockerau
Tischinfo: 140x70 cm: ÖS 1.400,-/3 Tage
Nächste Termine:
30/31. März und 1. April 2001.
25-28. Oktober 2001.
Prizemlje: Telefonske kartice; I sprat: Antički novac, moderni novac, primitivni novac, papirni novac, vrednosni papiri, militarija.
II sprat: Filatelija

DVA MILENIJUMA HRISĆANSTVA NA NOVCU (M)

Što se tiče Vizantije, već od Vasilija II imamo pojavu novca čankastog oblika (skifat) koji zbog oblike ima veću površinu za graviranje, te se na njemu pojavljuju različite predstave Isusa Hrista i Bogorodice. Na skifatu-histamenomu Konstantina IX Monomaha (sl. 21) iz perioda njegove vladavine (1042-1055) na aversu se nalazi predstava Hrista u oreolu sa krstom i Jevangelijem u ruci, a na reversu Konstantin IX sa skiptrom u obliku krsta u desnoj, globom sa krstom u levoj ruci i krestom na carskoj kruni.

Sl. 21.

Tokom prvog milenijuma mnóstvo je hrišćana izgubilo život propovedajući, šireći i boreći se za religiju. Počev od prvog Velikomučenika Sv. Stevana (Sv. Stefan), preko Svetih Apostola, mnogi takvi hrišćanski učitelji širom Evrope izgubiše svoje živote. Pojedine od njih, zbog svojih pregnuća, crkva je proglašila za Svece i moguće je da već od X veka neki od gradova-država te svecu "uzimaju" za zaštitnika grada odnosno države. Takav je slučaj sa Venecijom, odnosno budućom Mletačkom Republikom. Lista prvih vladara - duždeva obavijena je tamom istorije (oko 1000. godine se kao dužd pominje Pietro II Orseotto), ali kada se pojavio prvi novac, čuveni venecijanski zlatnik - cekin (sl. 22) na njemu je predstava Sv. Marka (pisca Jevangelja i osnivača aleksandrijske crkve) kao zaštitnika

Sl. 22.

grada i države. Na ovom matapanu emitovanom u periodu vlade dužda Pietra Gradeniga (1289 - 1312) na aversu je predstavljen Sv. Marko kako predaje zastavu duždu, a na reversu Isus Hristos na tronu, što će ostati stalni motiv na novcu Venecije sa minimalnim izmenama tokom vekova.

Lepota srpskog srednjovekovnog novca je opšte poznata. Već u prvih emisijama imamo predstave hrišćanskih simbola. Ako se izuzme nedostupan numizmatički materijal kralja Radoslava, Srbija je kovala novac od 1243. godine (kralj Stefan Uroš) pa sve do gubitka samostalnosti 1459. godine (despot Đurđ Branković). Slike br. 23 i 24 prikazuju novac Stefana Uroša (1243 - 1276) i Kneza Lazara (1371 - 1389).

Sl. 23. i 24.

Kao i većina evropskih država i Srbija na svom novcu ima hrišćanske simbole univerzalnosti (Isus Hristos, krst, kruna sa krstom i sl.) koji se zadržavaju bez obzira na pomenuti hrišćanski raskol. Na samom novcu vidljiv je uticaj venecijanskih kovanica. Kada su sveci u pitanju, univerzalnost može postojati samo za period Apostola i delimično kakvog-takvog jedinstva crkve prvih vekova, da bi kasnije

svaka crkva imala svoje sive mučenike koji su prvo crkveno, a potom i regionalno bili opredeljeni. Ne treba zanemariti činjenicu da u ovom periodu (XII-XIII vek) na zapadu Evrope vladaju: u Engleskoj Štiven, u Francuskoj Luj VII, u Ugarskoj Beli III, Nemačkoj Konrad III, Sempsoni Amri I Burgundiji Ed II i sl., a nad svima njima poglavari Rimskih crkava, prvo Urban II (1088 - 1091) a potom Inocentije III (1198 - 1216). Pod ovim potomnjim Rimskim crkvama dospeo je do neslućenih visina jer je papa bio najviši zakonodavac i sudija koji je smenjivao i postavljao kraljeve po evropskim tronovima. Urbana II pominjemo kao pokretača Krstaških ratova koji je na Saboru u Clermonu, do fanatizma uskoritao evropske mase pod gesmom: "Bog to hoće". Krenulo se u oslobođanje Hristovog groba u Jerusalimu od muslimana. Ti isti krstaši su 12. aprila 1204. godine u potpunosti opljačkali Carigrad odnevši sa sobom sve crkvene relikvije (časni krst, Torinski pokrov, Platno Blažene Veronike itd) što će se nešto kasnije pojaviti kao motiv na novcu rimskih pontifa. Da je pljačka svetinja bila unapred planirana svedoči i činjenica da je papa poslao svog izašlanika da iste popiše.

Kako se taj period odrazilo na novcu vidi se iz sledećih ilustracija nemačkih denara Henrika II (1002 - 1024) i Henrika IV oko 1215, denara Republike Ferara oko 1200. god., novca bugarskog kralja Konstantina Asena iz 1255, i francuskog Filipa IV Lepog 1285; (sl. 25) gde na aversu ili reversu dominira krst simbol milosrđa koje očigledno nedostaje narodima i vladarima Evrope.

U prilog ovog članka postavljamo samo dva primjera novčića iz današnjih godina po

izvršen je u današnjoj južnoj Francuskoj takozvani Albižanski krstaški pohod, a radi "suzbijanja" jeresi. Kada je jedan oficir zapitao papskog izaslanika kako da prepozna pravovernog od jeretika ovaj je odgovorio: "Poubijajte ih sve, a Bog će prepoznati svoje."

Kralj Filip IV Lepi je godine 1307. naredio istrebljenje monaharata Templa (čuvara Hristovog groba u Jerusalimu) da bi se domogao njihovog blaga, i sve to uz blagoslov pape Klementa V. Dva veka ranije te iste Templare blagoslovio je i svojom Bulom ozakonio jedan od Klementovih prethodnika. To je bilo hrišćanstvo militantnog Zapada. (Sl. 26 prikazuje novac pape Klementa V čiji hrišćanski simboli nisu sprecili krvoproljeće).

I dok zapadne države u svom novčarstvu zadržavaju izvirne simbole hrišćanstva, maštovitost rim-

skih pontifa dolazi do punog izražaja. Već od pape Urbana V (1362-1370) po prvi put se na reversu po-

javlja dva ukrštena ključa. (sl. 27). Izvor za ovaj motiv je Jevangelje po Mateju, (16,19) kada se Isus obraća Apostolu Petru: "...I daću ti ključeve od carstva nebeskoga, i sve što svežeš na zemlji biće svezanu na nebesima, i što razdriješi na zemlji biće razdriješeno na nebesima..." "Taj motiv se do današnjeg dana pojavljuje na novcu rimskih papa, a svaka tvrdnja o ezoterijskom značenju ovog simbola je bespredmetna.

XIV vek bio je samo uvertira za Istoč i dogadaje koji će uslediti. Danas je nepojmljivo da su Ugari, Srbi, Madari, Denovljani, Venecija... sve

Sl. 27.

pripadnici iste vere uložili sve snage da unište Vizantiju kao da nisu uočavali islam kaj se kako mačem, tako i prijemčivošću doktrine svoje vere već uselio na prostore sada već bivše Vizantijske imperije. Vizantija pak, iako bedem hrišćanstva, nije imala ni moći ni sredstava da zaustavi tu istočnu plimu. Rimска crkva je možda mogla organizovati neki novi krstaški pohod, ali je cena bila previšoka: crkvena unija odnosno priznavanje pape za poglavara svih hrišćana. Hrišćanski Carigrad je u znaku krsta zauvek nestao 29. maja 1453. godine. Senka polumeseca je za naredne vekove prekrila one koji su se svojski trudili da taj bastion pravoslavlja unište. Zapad je licejerno bio iznenaden, a potom izrazio žaljenje zbog kraja jedne hiljadogodišnje civilizacije.

XV vek na numizmatičkom polju donosi novine. Predstava krsta na novcu postaje kitnjasta, često ukomponovana sa državnim simbolom kao što je na primer cvet krina kod Francuza. U ovom veku

se pojavljuje i talir, srebreni novac velikog prečnika i težine (40 mm, 28 g) čija je površina idealna za gravere i naručioce. Izlazak iz "SAECVLVM OBSCVRVM" (mračno doba) rezultira humanizmom i renesansom, a sve to se odražava i na novcu. Rimska crkva i plemstvo Zapada mogu sebi da dozvole angažovanje vrhunskih umetnika: vajara, slikara, gravera... koji svoj raskošni talent prenose i na te metalne pločice. Ovo je vek Mikelandela, Bramantea, Rafaela, Da Vinčija, zatim Felinija... (Slika br. 28 prikazuje reverse zlatnika: Karla VII (1422 - 1461), Luja XII (1498 - 1515) i Fransa I (1515 - 1547). Krin (bele boje) kao cvet je simbol Bogorodice, simbol devičanstva i bezgrešnog začeća, mada se kao motiv na novcu pojavljuje još u II veku pre naše ere, a njegovo

Sl. 28.

pojavljivanje na novcu francuskih monarha po najnovijim pretpostavkama, koje mogu biti i naučne špekulacije, potiče od neprekinitog niza naslednika čije je poreklo Palestine gde se krin i prvi put pojavio na novcu. Renesansa stiže i u Vatikan (crkvenu državu) sa papom

Sl. 26.

skih pontifa dolazi do punog izražaja. Već od pape Urbana V (1362-1370) po prvi put se na reversu po-

Nikola V (1447-1455) koji važi za osnivača Vatikanske biblioteke. Izuzetno je zanimljiv i atraktivni dukat ovog pontifa: avers: ključevi Sv. Petra iznad grba pape, jer su isključivo plemići birani na ovu visoku crkvenu funkciju i revers: predstava Sv. Petra u čamcu kao ribara (lovca ljudskih duša). Isključivost hrišćanskih simbola je logična obzirom na pretenzije crkve a kao motiv je poslužio Novi Zavet (Marko, 1, 16, 17)... "I hodeći pokraj mora vidje Simona, i Andriju brata njegova gdje bacaju mrežu u more jer bijahu ribari. I reče im Isus: Hajdete zamnom i učiniću vas lovčima ljudskijem..."

Evropske monarhije se uzdižu ka svojoj nacionalnoj veličini kroz kolonijalne i medusobne ratove te tako hrišćanstvo prodire i u novootkrivene zemlje, gde god su se pojavili Španci, Francuzi, Englezi, Portugali... i šo misionarskim radom, što moćem, vera rimske crkve uteruje se u svest ljudi širom planete. Kovanje

Harah), a na reversu je predstava Sv. Ruperta zaštitnika grada.

Cesta pojave na aversu ili reversu kod oba Crkve je predstava Sv. Đorda kako ubija aždaju (sl. 29). Sv. Đorde je po hrišćanskoj tradiciji, za vreme progona hrišćana pod imp. Dioklecijanom pogubljen 303. godine iako je imao rang rimskog tribuna. Prikazani dvostruki dukat je otkovan u Engleskoj 1671. godine (kralj Džordž).

Reversne predstave na novcu Vatikana svoje poreklo vuku iz više izvora: Stari i Novi zavet, hrišćanska tradicija, tekući dogadaji. S obzirom na obilje materijala pomenućemo samo neke uz konstataciju da aversi sadrže mnoštvo figura i detalja veoma precizno graviranih čija je lepotu neosporna, u odnosu na vreme kada su radeni. Za vreme pontifika Pavla II (1464 - 1471) emitovan je dukat (sl. 30) izuzetno atraktivnog reversa. Sv. Veronika predstavlja "Soudarion" (Platno Blažene Veronike) jednu od najvećih relikvija

progurala se između mase i vojnika, koji su pratile Isusa i videvši njegovo lice obliveno znojem i krvi obrisala ga je svojim velom. Vrativši se kući otkrila je da je na velu ostao otisak crta lica Isusa Hrista. I danas u ulici Via Dolorosa u Jerusalimu, to je često zaustavljanja mesto (od njih petnaest) hodočasnika na putu muka ka Golgoti. Ni jedno od Jevangelja kao ni Dela Apostolska

Sl. 30.

ne pominju ovu epizodu. (U manastiru Durdevi Stupovi kod Novog Pazara nalazi se freska sa predstavom "Veronike" koja se datira u 1200. godinu).

Pod papom Leonom X (1513-1521) završena je gradnja velelepног zdanja Bazilike Sv. Petra u Rimu. Azurni papa odmah emituje novac (Agl. ulio) sa predstavom Bazilike Sv. Petra, okolo natpis: "LEO DECIMVS PONT MAX." na aversu, i reversu gde Leon klečeći nudi Baziliku Sv. Petru i natpisom: "PETRE ECCE TEMPLVM TVVM" (sl. 31).

Raznolikost motiva na novcu Vatikana izaziva divljenje i bilo bi potrebno izuzetno mnogo i mesta i vremena da se svi prikažu. Mnoštvo prigodnih reversa vezanih za citate iz Kanonskih knjiga dopunjava i takozvani novčić "SEDE VACANTE" (upražnjen tron) koji se kuje u periodu između smrti jednog pape i izbora drugog, gde na reversu imamo goluba razorenih krila iznad plamenih jerika što simbolizuje silazak Sv. Duha na kardinale koji biraju novog pape.

Sl. 29.

novca na novoosvojenim teritorijama podložno je državi-matici, a predstava krsta je uobičajena bilo pokrivajući ceo revers ili što je još češće, kao simbol na carskoj-kraljevskoj kruni.

Među milionima otkovanih talira sa različitim verskim i svetovnim motivima nalazi se i onaj sa predstavom Bogorodice sa malim Isusom u naručju. Talir je iz 1711. godine kovan u Salzburgu (Franz Anton Von

hrišćanstva koja se pojavila sredinom IX veka da bi mu se početkom XVI veka izgubio svaki trag. "Veronica", Berenika (lat) proizvod je hrišćanske tradicije. U danu raspeća Isusa Hrista žena po imenu Veronika nalazila se u svojoj kući u Jerusalimu kada je čula neko komešanje i gáamu. Otvorila je vrata i videla Hrista kako posrće pod teretom krsta na putu ka Golgoti. Duboko potrešena skinula je veo (maramu)

Na Balkanskom poluostrvu sopstveni novac sa simbolima hrišćanstva imao je grad-država, Dubrovnik i to u dugom periodu od 1350. godine pa sve do 1852. god. Na aversu dubrovačkog novca je predstava Sv. Vlaha, zaštitnika grada dok se na reversu smenjuju Isus Hristos i grb države.

Kovanje prvog srpskog novca posle viševekovne dominacije islama, na ovim prostorima imamo 1868. godine (Mihajlo Obrenović) gde je na reversu predstavljena kruna sa krstom što će ostati jedini hrišćanski simbol za sve kovanice u nekoliko narednih decenija. Tek 1920. godine ali na novčanici od 1000 dinara (sl. 33) imamo predstavu Sv. Velikomučenika Đorda, da bi se na novčanici od 100 dinara (sl. 34) emitovanoj 1943. godine pojavio portret prvog srpskog Svetitelja, diplome i patrijarha Sv. Save.

1998. godine povodom 800 godina manastira Hilandara emitovana su šetiri novčića uslovno rečeno sa hrišćanskim tematikom (Sv. Sava i Sv. Simeon) u srebrnim i zlatnim modulima, što znači nedostupni običnim vernicima ali to nije novac kojim se obeležava početak III milenijuma.

Snaga vere ili pak snaga propagande i ovoga puta je inicirala Vatikan da već od 1995. godine počne sa emitovanjem jubilarnog novca "VERSO L ANNO SANTO DEL 2000".

Što se nas tiče, nadamo se da još uvek ima vremena ...

Sl. 33

Sl. 34

Sl. 32

- NUMIZMATIČKI ČASOPIS „dinar“ • Izdaje: SRPSKO NUMIZMATIČKO DRUŠTVO – BEOGRAD
- Redakcija: MILADIN MARKOVIĆ, LAZAR GERIĆ, SLOBODAN SREĆKOVIĆ, RISTA MILETIĆ, NENAD BJELOŠ • urednik: ZORAN ILIĆ
- Tehničko uređenje i DTP: GRAFEMA, Beograd • Štampa: GTP „PANGRAF“, Beograd
- Tiraž: 1000 • Adresa redakcije: Makedonska 21, 11000 Beograd
- Tel: 011/3223-621; fax: 011/3228-261; e-mail: numisrb@yubc.net
- Br. ž.r. SND: 40811-623-5-2010-315-53-721 Beobanka, Beograd

CENE METALNOG I PAPIRNOG NOVCA SRBIJE, CRNE GORE I JUGOSLAVIJE

postignute na sastancima SND; cene su u nemačkim markama (dm)

METALNI NOVAC SRBIJE (1868-1943)

1 para

1868 (Tr=7,5 mil, bronce, t=1 g, Ø=15 mm)

	D	Vd	COL	IS
	10	15	30	50

2 para

1904 (Tr=12,5 mil, Cu, t=2 g, Ø=20 mm)

	1	1	5	15
--	---	---	---	----

5 para

1858 (Tr=1,4 mil, bronce, t=5 g, Ø=25 mm)

	10	50	100	300
--	----	----	-----	-----

1866 (1870)

	50	150	300	800
--	----	-----	-----	-----

1873 (Tr=5 mil, bronce, t=5 g, Ø=25 mm)

	10	60	120	320
--	----	----	-----	-----

1883 (Tr=4 mil, Ni, t=5 g, Ø=17 mm)

	2	10	30	150
--	---	----	----	-----

1884 (Tr=3 mil, Ni, t=5 g, Ø=17 mm)

	2	8	25	120
--	---	---	----	-----

1904 (Tr=8 mil, Ni, t=5 g, Ø=17 mm)

	1	5	10	50
--	---	---	----	----

1912 (Tr=10 mil, Ni, t=5 g, Ø=17 mm)

	-	1	3	10
--	---	---	---	----

1917 (Tr=5 mil, Ni, t=5 g, Ø=17 mm)

	5	8	15	30
--	---	---	----	----

10 para

1868 (Tr=6,6 mil, bronce, t=5 g, Ø=25 mm)

	15	60	150	330
--	----	----	-----	-----

1866 (1869)

	30	100	200	600
--	----	-----	-----	-----

1873 (Tr=9 mil, bronce, t=5 g, Ø=25 mm)

	15	70	120	350
--	----	----	-----	-----

1883 (Tr=5 mil, Ni, t=4 g, Ø=20 mm)

	5	10	50	200
--	---	----	----	-----

1884 (Tr=5,5 mil, Ni, t=4 g, Ø=20 mm)

	5	8	40	150
--	---	---	----	-----

1912 (Tr=7,7 mil, Ni, t=4 g, Ø=20 mm)

	-	1	3	10
--	---	---	---	----

1917 (Tr=5 mil, Ni, t=4 g, Ø=20 mm)

	10	20	30	60
--	----	----	----	----

20 para

1853 (Tr=2,5 mil, Ni, t=6 g, Ø=22 mm)

	5	15	60	180
--	---	----	----	-----

1854 (Tr=6 mil, Ni, t=4 g, Ø=22 mm)

	3	10	40	160
--	---	----	----	-----

1912 (Tr=5,65 mil, Ni, t=4 g, Ø=22 mm)

	-	2	5	20
--	---	---	---	----

1917 (Tr=5 mil, Ni, t=4 g, Ø=22 mm)

	8	15	20	40
--	---	----	----	----

50 para

1875 (Tr=2 mil, Ag .835, t=2,5 g, Ø=18 mm)

	10	30	100	200
--	----	----	-----	-----

1879 (Tr=0,6 mil, Ag .835, t=2,5 g, Ø=18 mm)

	5	20	200	500
--	---	----	-----	-----

1904 (Tr=1,4 mil, Ag .835, t=2,5 g, Ø=18 mm)

	5	10	30	100
--	---	----	----	-----

1912 (Tr=0,8 mil, Ag .835, t=2,5 g, Ø=18 mm)

	5	10	30	60
--	---	----	----	----

1915 (Tr=1,2 mil, Ag .835, t=2,5 g, Ø=18 mm)

	1	2	5	10
--	---	---	---	----

1915 (Tr=1,86 mil, bez potpis)

	3	5	10	15
--	---	---	----	----

1942 (Tr=20 mil, In, t=2 g, Ø=18 mm)

	-	2	5	10
--	---	---	---	----

1 dinar

1875 (Tr=3 mil, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)

	20	50	120	250
--	----	----	-----	-----

1879 (Tr=0,8 mil, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)

	5	15	200	600
--	---	----	-----	-----

1897 (Tr=4 mil, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)

	2	5	10	20
--	---	---	----	----

1904 (Tr=2,4 mil, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)

	5	10	20	50
--	---	----	----	----

1872 (Tr=6 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)	3	5	15	20
1875 (Tr=10,7 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)	2	4	6	10
1875 (Tr=2,3 ml, bez potpis)	5	10	15	30
1942 (Tr=50 ml, In, t=3 g, Ø=23 mm)	1	2	5	10

2 dinara

1875 (Tr=1 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=27 mm)	100	200	300	800
1879 (Tr=0,75 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=27 mm)	10	50	250	1200
1897 (Tr=1 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=27 mm)	5	10	20	50
1904 (Tr=1,15 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=27 mm)	8	15	50	150
1912 (Tr=0,8 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=27 mm)	5	8	15	40
1915 (Tr=4,17 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=27 mm)	3	5	10	15
1915 (Tr=0,03 ml, bez potpis)	10	20	35	60
1942 (Tr=40 ml, In, t=4 g, Ø=27 mm)	1	2	5	10

5 dinara

1879 (Tr=0,2 ml, Ag .900, t=25 g, Ø=37 mm)	30	120	350	1000
1904 (Tr=0,2 ml, Ag .900, t=25 g, Ø=37 mm)	30	100	300	800
1904 (varijanta: bez Srbiju čvor)	250	400	1.000	2.500

10 dinara

1862 (Tr=0,3 ml, Au .900, t=3,22 g, Ø=25 mm)	100	150	200	300
1943 (Tr=50 ml, In, t=6 g, Ø=25 mm)	1	2	5	10

20 dinara

1879 (Tr=50 ml, Au .900, t=6,45 g, Ø=21 mm)	250	300	400	800
1882 (Tr=0,3 ml, Au .900, t=6,45 g, Ø=21 mm)	100	250	300	400
1882 (Tr=0,3 ml, Au .900, t=6,45 g, Ø=21 mm)	1.200	1.500	2.000	3.000

METALNI NOVAC CRNE GORE (1906 - 1914)

1 peni

1906 (Tr=0,2 ml, Bronza, t=1,66 g, Ø=17 mm)	30	60	80	120
1913 (Tr=0,1 ml, Bronza, t=1,66 g, Ø=17 mm)	50	80	150	200
1914 (Tr=0,2 ml, Bronza, t=1,66 g, Ø=17 mm)	30	60	80	120

2 peni

1906 (Tr=0,6 ml, Bronza, t=3,33 g, Ø=19 mm)	5	10	20	30
1908 (Tr=0,25 ml, Bronza, t=3,33 g, Ø=19 mm)	10	20	30	80
1913 (Tr=0,5 ml, Bronza, t=3,33 g, Ø=19 mm)	5	10	20	30
1914 (Tr=0,45 ml, Bronza, t=3,33 g, Ø=19 mm)	5	10	20	30

10 para

1906 (Tr=0,75 ml, Ni, t=1 g, Ø=19 mm)	2	5	10	15
1908 (Tr=0,25 ml, Ni, t=3 g, Ø=19 mm)	5	10	15	20
1913 (Tr=0,20 ml, Ni, t=3 g, Ø=19 mm)	5	10	20	30
1914 (Tr=0,00 ml, Ni, t=3 g, Ø=19 mm)	2	5	10	15

20 para

1906 (Tr=0,6 ml, Ni, t=4 g, Ø=21 mm)	2	5	10	15
1908 (Tr=0,4 ml, Ni, t=4 g, Ø=21 mm)	3	8	15	20
1913 (Tr=0,2 ml, Ni, t=4 g, Ø=21 mm)	5	10	20	30
1914 (Tr=0,0 ml, Ni, t=4 g, Ø=21 mm)	2	4	6	10

1 pfennig

1909 (D=0,5 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)	10	15	25	50
1912 (D=0,52 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)	8	12	20	35
1914 (D=0,5 ml, Ag .835, t=5 g, Ø=23 mm)	6	10	15	25

2 pfennig

1910 (D=0,3 ml, Ag .835, t=10 g, Ø=27 mm)	12	20	30	60
1914 (D=0,2 ml, Ag .835, t=10 g, Ø=27 mm)	10	15	25	45

5 pfennig

1909 (D=0,020, Ag .900, t=24 g, Ø=36 mm)	120	200	300	600
1912 (D=0,020, Ag .900, t=24 g, Ø=36 mm)	120	150	220	300
1914 (D=0,020, Ag .900, t=24 g, Ø=36 mm)	180	250	350	500

10 pfennig

1910 Kraljevina, (D=40.000, Au .900, t=3,38 g, Ø=19 mm)	220	250	350	450
1910 Kraljevina, (D=35.000, Au .900, t=3,38 g, Ø=19 mm)	220	250	350	450

20 pfennig

1910 Kraljevina, (D=30.000, Au .900, t=6,77 g, Ø=21 mm)	350	450	600	850
1910 Kraljevina, (D=30.000, Au .900, t=6,77 g, Ø=21 mm)	350	450	600	850

100 pfennig

1910 Kraljevina, (D=500, Au .900, t=33,87 g, Ø=37 mm)	6.000	8.000	10.000	15.000
1910 Kraljevina, (D=300, Au .900, t=33,87 g, Ø=37 mm)	6.500	8.500	12.000	16.000

III. METALNI NOVAC JUGOSLAVIJE (1920 - 1938)

5 pfennig

1920 (D=3,8 ml, Cu, t=2,6 g, Ø=18,8 mm)	5	10	20	30
1920 (D=59 ml, Cu, t=3,1 g, Ø=20,0 mm)	-	2	5	10

10 pfennig

1920 (D=59 ml, Cu, t=3,1 g, Ø=20,0 mm)	-	2	5	10
1938 (D=40 ml, Cu, t=2,5 g, Ø=20 mm)	-	1	3	5

25 pfennig

1920 (D=45 ml, Ni-Cu, t=5,7 g, Ø=24 mm)	-	2	5	10
1938 (D=40 ml, Cu, t=2,5 g, Ø=20 mm)	-	1	3	5

50 pfennig

1925 (D=49,5 ml, Ni-Cu, t=2,5 g, Ø=18 mm)	2	5	10	20
1938 (D=100 ml, Cu, t=2,4 g, Ø=18 mm)	2	1	3	10

1 dinar

1925 (D=44,5 ml, Ni-Cu, t=5 g, Ø=23 mm)	-	2	5	15
1938 (D=100 ml, Cu, t=3,5 g, Ø=23 mm)	-	1	3	10

2 dinara

1925 (D=54,5 ml, Ni-Cu, t=10, Ø=27 mm)	-	5	15	30
1938 (D=75 ml, Cu, t=5 g, Ø=24,5 mm)	-	2	5	10

10 dinara

1931 (D=23 ml, Ag .500, t=7 g, Ø=25 mm)	2	5	10	20
1938 (D=25 ml, Ni, t=5 g, Ø=23 mm)	-	1	2	3

Србска

1870-1871. Ag 750, ~4,45 g, Ø~21 mm)
 1870-1871. Ag 500, ~4,45 g, Ø~31 mm)
 1870-1871. Ag 250, ~4,45 g, Ø~27 mm)

	130	150	170	200
1870-1871. Ag 750, ~4,45 g, Ø~21 mm)	5	10	20	30
1870-1871. Ag 500, ~4,45 g, Ø~31 mm)	2	3	4	5

Србска

1870-1871. Ag 750, ~22 g, Ø~36 mm)
 1870-1871. Ag 750, ~15 g, Ø~31 mm)

	25	40	80	150
1870-1871. Ag 750, ~22 g, Ø~36 mm)	3	5	8	10

Србска

1870-1871. Ag 750, ~3,49 g, Ø~19,75 mm)
 1870-1871. Ag 750, ~3,49 g, Ø~19,75 mm)
 1870-1871. Ag 750, ~3,49 g, Ø~19,75 mm)
 1870-1871. Ag 750, ~3,49 g, Ø~19,75 mm)

	90	100	120	150
1870-1871. Ag 750, ~3,49 g, Ø~19,75 mm)	100	120	140	170
1870-1871. Ag 750, ~3,49 g, Ø~19,75 mm)	200	250	350	500
1870-1871. Ag 750, ~3,49 g, Ø~19,75 mm)	800	1,200	1,500	2,200

ПРОВЕРЕНЫЙ НОВАЦ СРБИЈЕ (1876 - 1917 | 1941 - 1943)**Србска**

100 динара, 1880-1881)

	50	200	400
--	----	-----	-----

50 динара, 1880-1881)

	100	350	600
--	-----	-----	-----

50 динара, 1885-1886)

	20	100	200
--	----	-----	-----

50 динара, 1885-1886)

	20	100	200
--	----	-----	-----

Србска

50 динара, 1887-1891)

	150	500	900
--	-----	-----	-----

50 динара, 1887-1891)

	800	1,500	R
--	-----	-------	---

50 динара, 1893-1895)

	100	300	500
--	-----	-----	-----

50 динара, 1895-1896)

	30	80	150
--	----	----	-----

50 динара, 1895-1896)

	3	10	30
--	---	----	----

Србска

50 динара, 1897-1898)

	120	200	400
--	-----	-----	-----

50 динара, 1898-1899)

	3	5	15
--	---	---	----

50 динара, 1898-1899)

	150	250	400
--	-----	-----	-----

Србска

50 динара, 1899-1901)

	250	700	1,500
--	-----	-----	-------

50 динара, 1899-1901)

	1,000	2,000	R
--	-------	-------	---

50 динара, 1899-1901)

	1,000	2,000	R
--	-------	-------	---

50 динара, 1901-1902)

	1,000	1,800	R
--	-------	-------	---

50 динара, 1901-1902)

	3	5	15
--	---	---	----

50 динара, 1901-1902)

	5	10	* 20
--	---	----	------

Србска

50 динара, 1903-1905)

	400	1,500	2,500
--	-----	-------	-------

50 динара, 1903-1905)

	1,200	2,500	R
--	-------	-------	---

50 динара, 1903-1905)

	30	100	250
--	----	-----	-----

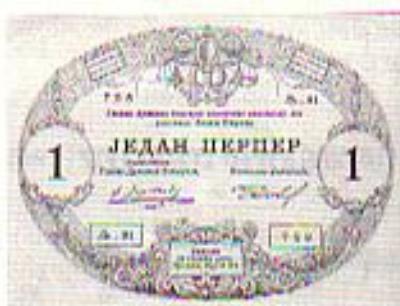
1941 (črna plava, 156x88)	-	1	3
1942 (brun i žuta, 156x76)	100	250	400
1943 (brun i plava, 156x70)	3	10	20
500 dinara			
1941 (zeleno-brun, 154x85)	2	5	10
1942 (zeleno-brun, 154x85)	2	5	10
1.000 dinara			
1941 (zeleno-brun, 170x100)	3	10	20
1942 (zeleno-brun, 170x95)	3	10	20

PAPIRNI NOVAC CRNE GORE (1912-1917)

1 parper

1912 (1.10.1912, tamno plava, 115x75)	5	10	30
1914 (25.7.1914, svetlo plava, 155x107)	3	8	15
1917 (5.7.1917, zelena i zelena, 136x100)	5	10	20

2 parperi

1912 (1.10.1912, zverne i zelena, 130x85)	5	10	30
1914 (25.7.1914, zverna bruna, 130x85)	3	8	15
1917 (5.7.1917, žuti i zelena, 136x120)	5	10	20

5 parperi

1912 (1.10.1912, različno zelena, 147x95)	10	20	40
1914 (25.7.1914, stvorno plava, 155x107)	5	10	20
1914 (25.7.1914, svetlo zverne, 135x98)	4	8	15

10 parperi

1912 (1.10.1912, crvena, 150x100)	10	30	60
1914 (25.7.1914, zverne, 155x107)	8	20	30
1914 (25.7.1914, svetlo plava, 158x104)	6	15	25
1917 (20.11.1917, zelena i zverne, 136x100)	5	10	30

20 parperi

1914 (25.7.1914, bruna, 155x107)	10	25	40
1914 (25.7.1914, svetla bruna, 158x104)	8	20	30
1917 (20.11.1917, zelena i zverne, 140x108)	10	20	40

50 parperi

1912 (1.10.1912, bela ljubičasta, 165x105)	500	1.000	1.500
1914 (25.7.1914, žuta i bruna, 155x107)	25	50	120
1914 (25.7.1914, tamno crvena, 187x110)	20	40	100
1917 (20.11.1917, žuticasta i zelena, 157x118)	30	50	120

100 parperi

1912 (1.10.1912, tamno bruna, 180x115)	1.200	2.000	R
1914 (11.8.1914, narandžasto i žuta, 155x107)	40	80	200
1914 (25.7.1914, siva plava, 155x107)	35	70	150
1917 (20.11.1917, plava i siva, 157x118)			

PAPIRNI NOVAC JUGOSLAVIJE (1919 - 1939)

25 para

1919 (plavo-zeleno, 79x51) 2 5 15

0,50 dinara / 2 kune

1919 (crveno-žuto, 76x46) 7 5 15

0,50 dinara

1919 (crveno-bjelo, 76x46) 2 5 15

1 dinar; 1 dinar/4 kuna

1919 (inverz-žuto, 93x60) 5 10 20

5 dinara / 20 kuna

1919 (žutitočno, 100x54) 8 15 30

10 dinara/40 kuna

1919 (trompo plavo, 142x73) 10 20 80

10 dinara

1920 (plavo, 142x81) 10 150 350

1926 (crvena i žuta, 115x63) 20 60 200

1929 (crvena i žuta, 115x63) 50 200 500

1939 (zelena, 115x60) 3 10 30

20 dinara/80 kuna

1919 (bjelo zeleno, 140x82) 15 30 120

1936 (žuta i žuta, 125x70) 2 5 10

50 dinara

1921 (bran i zelen, 134x78) 2 5 15

100 dinara/400 kuna

1919 (ljubičasto, 163x97) 100 300 800

100 dinara

1920 (svetlo plavo, 156x88) 20 100 250

1929 (svetlo plavo, 156x88) 3 5 10

1934 (prsteno plavo, 157x89) 20 30 80

500 dinara

1935 (pretežno zelen, 163x100) 5 30 80

1.000 dinara/4.000 kuna

1919 (ljubičasto, 163x97) 800 2.000 R

1.000 dinara

1920 (prsteno žuta, 102x103) 150 350 650

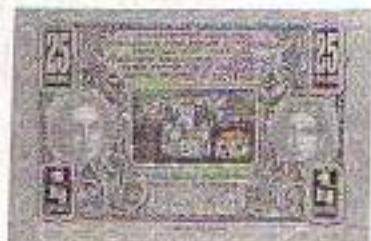
1920 (žut izazet) 700 1.000 + 8

1931 (bran i plava, 181x117) 3 5 10

1936 (pretežno ljubičasto, 152x113) 30 150 300

10.000 dinara

1936 (svetlo zelen, 202 x 115) 350 800 1.500

Jugoslovenske punce na jugoslovenskom, austrougarskom i drugom zlatnom novcu

Pitanje jugoslovenskih punci na zlatnom novcu Jugoslavije, Austrije, a u retkim slučajevima i drugih država, je sve do današnjeg dana ostalo prilično nerazjašnjeno. Ovaj članak je ne samo pokušaj da se ova situacija razjasni, nego i prilog poznavanju jedne interesantne epohе u našoj numizmatici koja zaslužuje bolji tretman nego što je to trenutno slučaj.

Pažljivom kolecionaru jugoslovenskog novca sigurno nisu promakle male i dosta nejasne napomene u većim katalozima i publikacijama o našem novcu, u kojima se pominju nekakvi puncirani austrougarski dukati. Naš standardni katalog (Mandić) navodi u jednom omanjem parusu da su austrougarski dukati iz 1915. poznati sa puncama jugoslovenskog porekla a i tačno navodi da su druga godišta takođe poznata. Nemačka literatura (Schlumberger, money-trend i sl) navodi samo vrednosti za dva godišta (1914 i 1915) i to je sve. U egleskoj i američkoj literaturi o ovome nema nikakvog pomena! Nigde se ne navode razlozi za ovo punciranje, niti okolnosti u kojima je to bilo izvedeno. Takođe niko nije nikada pokušao da sistematisacijski poznati primeraka. Sve ovo me je podstaklo da se počnem baviti ovom oblašću: dosta retki zlatni novčići sa vrlo nejasnim poreklom i svrhom: teško je odleti ovakvoj zagonetki!

Nasuprot tome, Jugoslovenski dukati iz serije 1931-1934 su puno bolje opisani i dokumentirani. Mandić navodi sve poznate varijante a i Schlumberger je dosta tačan i jasan. Američka literatura i dalje tvrdoglavovo odbija da registruje Konjičke utakmice 1932, ali sve ostalo je uglavnom u redu (osim što se za 4 dukata 1934 i dalje sumnja da postoji, šta-

god Krause-Mishler rekao!). U stranoj literaturi se skoro uvek pominju punce za "Bosnu i Srbiju". Ovo je

potpuno nejasno: ko je i zašto njih tako krstio ne zna se, a kako ćemo dalje u tekstu videti, neke logike u tome nema. Kraljevina Jugoslavija je u navedeno vreme upravo pokušavala da utvrdi shvatanje pan-Jugoslovenstva tako da nema istorijskih razloga za bilo kakvo geografsko deljenje punci.

Što se tiče komercijalne slike punci na austrougarskim dukatima, možemo konstatovati velike razlike i povremeno potpuno nelogična vrednovanja. Kada se ovi dukati pojave u trgovini i na aukcijama, onda je to najčešće u Beču, što je naravno i logično, uvezvi u obzir geografiju i trgovinsko-kulturne veze ovih regija. U Nemačkoj se ovi komadi takođe pojavljuju, ali puno rede. Kada se pojave, skoro uvek su klasifikovani kao retkosti. U Švajcarskoj se ovi dukati isto tako retko pojavljuju, ali se pojavljuju. U Americi su potpuno nepoznati i zato je nedavno na jednoj Njujorškoj aukciji jedan u stvari veoma čest primerak 4 dukata 1915, označen maltenom kao senzacija. Koliko je meni poznato, ovi dukati se u Jugoslaviji uglavnom ne skupljaju, mada se tu i tamo nude na prodaju.

Sve u svemu, ovo područje važi kao obskurno i egzotično i osim možda nekoliko specijalista, niko se ovim dukatima ne "bakče".

Ja ovo moram da konstatujem sa dosta velikom nevericom: radi se o relativno retkom novcu koji nije toliko skup koliko je redak, a ono što čini celu oblast neverovatno uzbudljivom, jeste činjenica da vrlo verovatno niko nikada neće u potpunosti znati koja godišta i tipovi su puncirani. Time je ostalo puno prostora za velika i mala iznenadenja i "iznenadenja".

Vratimo se sada onome što je poznato i nedvosmisleno. U istoriji Kraljevine Jugoslavije postojale su tri puncice koje su korišćene za punciranje zlatnog novca. Od njih su dve korišćene za male zlatne proizvode (dakle i za zlatan novac) koji su bili izrađeni u Jugoslaviji i jedna je korišćena za proizvode stranog porekla. Po zakonu Ministarstva Finansija iz 1929 (objavljen i u "dinaru") te puncice da izgledaju ovako:

Za domaće objekte najmanje finote .750 - "ptice":

.750

Za sve strane objekte najmanje finote .750 - "mač":

.750

Na novcu se punca ptice posebno lepo može videti na tipu od 4 dukata. Uvek se nalazi na desnoj strani i u istom položaju, nikada još nismo videli primerak sa puncom na nekom drugom mestu. Po neki put je i obrnuta:

Na novcu je punca mač uvek ili ispod glave vladara (1 dukat) ili levo na početku biste (4 dukata). I u ovom slučaju položaj je uvek isti i vrlo konzistentan (punca je nekada obrnuta).

.950

Nešto kasnije, 1931, ptice su zamjenjene "klasom".

Ovo je svakako pravilno, posto dukati imaju finalu .986. Ovime je postignuto bolje i preciznije označavanje: "ptice" su naime bile za bilo koju finalu iznad .750.

Otkuda onda pojava (uglavnom) nemackih oznaka "mač za Bosnu" i "klas za Srbiju"? "Mač za Bosnu" se još i da objasniti (barem mač ako ne i "Bosna"); grana između dve ptice zaista liči na mač a na lošijim puncama ptice je stranama maltene na nemoguće videti. Mač-grana je skoro uvek dobro vidljiv jer je u sredini. Dakle, Bosna i Srbija, ali zašto? U zakonskom tekstu nema pomena bilo kakvih geografskih podela primene punciranja tako da ovo sve izgleda još nelogičnije; ako već Srbija i Bosna, šta je onda bilo sa na primer Hrvatskom i Slovenijom? Do sada

nismo nigde uspeli na nademo odgovor na ova pitanja.

Na kraju i "mač". Vrlo je interesantno da se ova punca skoro uvek nalazi na austrijskim dukatima. Možuće su nekoliko pretpostavki zašto je to tako:

Jedna pretpostavka, zasnovana na tvrdjenju starijih numizmatičara je da je Republika Austrija posle Prvog svetskog rata ovim dukatima platila reparacije Kraljevini Jugoslaviji i svi ti dukati su biti puncirani. Ako je ovo istina, onda bi ovi dukati bili puno češći jer je količina zlata bila sigurno veća od trenutno poznatih par stotina grama...

Druga mogućnost je da su punce bile stavljane kao znak da je plaćen porez. Ali porez na šta? Na posed zlata ili možda kao porez na prodaju ili kupovinu zlatnog novca. Ovo takođe ne objašnjava retkost ovih komada...

Treća pretpostavka je možda i najjednostavnija, iako i ona ne objašnjava sve. Poznata je činjenica da sve od početka XIX veka a možda čak i ranije, austrougarski zlatni cirkulisu na Balkanu kao "de facto" sredstvo trgovine i možda čak i svakodnevног plaćanja. Činjenica da su mlade balkanske države kovale svoj zlatni novac nije mnogo toga promenila: nedostatak poverenja u "novo zlato" ili samo izraz činjenice da su novi zlatni kovani u manjoj finoći (najčešće .900) nego dukati, koji su uvek imali finoću .986. Ne znam da li je ikom do sada palo na pamet da numizmatički analizira zlato u obliku nakita, derdana, u istočnoj Srbiji. Vrlo često se nalaze maltene kompletnе serije austrougarskih dukata XIX i XX veka (kako i tako i 4 dukata) nanizane da se nose na grudima ili oko vrata (često se radi i o količinama od nekoliko kilograma!). Ja još nikada nisam u ovim "kolekcijama" video ni jedan jedini primerak srpskih zlatnika pa ni jugoslovenskih dukata! Ono što je meni skoro neobjašnivo, je i pitanje što nijedan od ovih austrougarskih dukata nema punc! Da li je, na primer, punciranje rađeno samo u Ministarstvu finansija u Beogradu?

U svakom slučaju, puncirani dukati su redak numizmatički ma-

terijal. Vrlo je teško da se nađe pretpostavku o mogućnosti da je meraka ali naša istraživanja na mogućnost da je sve moguće nekoliko hiljada primeraka bilo puncirano. Od toga su verovatno austrougarska izdanja iz 1915 (ime je bečka kovnica nastavila da krene u godine u godinu sve do današnjeg dana). Jugoslovenska punca je jedan jedini način po kome može da se kaže da je neki dukat zaista iz perioda 1929-1941 (ili ne!). Od ostatka su verovatno više od 4% druga austrougarska godišta i tipovi, a ostatak su druge države.

Bilo kako bilo, nepoznavanje ovih dukata u američkoj literaturi je zapanjujuće. Što se drugih izvora tiče, jedna od najinteresantnijih referenci je jedan aukcioni katalog, Schweizerischer Bankverein, broj 43 iz 1997. U ovom katalogu opisana je jedna cela mala serija neobičnih novčića sa puncom "mač". Naša dalja istraživanja u literaturi i u dostupnim kolekcijama su dala sledeće rezultate:

(Ova lista je samo privremena i ne pretende na bilo kakvu potpunost i treba da služi samo kao orijentacija. Kao što smo u tekstu navegli, nova otkrića su ne samo verovatna nego i sigurna. Cene u tabeli su date u nemackim markama i potiču delimično od pre više godina tako da je teško dati neku trematnu vrednost!)

Nekoliko stvari iznenaduju: zašto su mađarska austrougarska izdanja toliko retka? Očekivalo bi se da dve države sa zajedničkom granicom imaju veću međusobnu cirkulaciju novca. Drugo, punca "dvoglavog zmaja" je do sada neobjašnjena. Usporedno rečeno, pojavljuje se mnogo više nego "mač" i to skoro svaki na 4 dukata. Mi do sada nisam uspeo da nademo nikakvu dokumentaciju o ovoj punci. Poznato je da je u nekome iz neprilike (ponište se da je to dobro da je stvar) nego u dokumentu izvanog istraživača, da je u poslednjem jugoslovenskom, malom i u potpunosti veoma retku komoru grada Beograda u carini. Kada je Jugoslavija ukinula kraticu venčić, ovo je bio poslednji novac uveden u Karlovcu. Uzimaju-

oko punciranja starogrčkog antičkog novca ovom carinskom puncom je sigurno doprinoeo da se ova nenačna praksa zaustavi dok šteta nije bila prevelika. Ali i ovo je samo pretpostavka dok se ne nađe neki dokument gde je sve jasno opisano...

Punca Dvoglavi Orao: trouglasti ovalni štit i arapski broj 1 levo gore na njemu. Punca je uvek desno dole kod biste!

Država	Denominacija	Godina	Punca	Kvalitet	Cena	Retkost
Austrougarska	1 sovrano	1786M	Mač	XF	800.-	Unikat
	1 dukat	1833A	Mač	VF	500.-	Vrlo redak
	1 dukat	1838KB	Mač	F	500.-	Vrlo redak
	1 dukat	1848A	Mač	VF	500.-	Vrlo redak
	1 dukat	1855A	Mač	VF	500.-	Vrlo redak
	1 dukat	1873	Mač	XF	200.-	Redak
	1 dukat	1884	Mač	XF	200.-	Redak
	1 dukat	1886	Mač	XF	200.-	Redak
	1 dukat	1895	Mač	XF	200.-	Redak
	1 dukat	1911	Dvoglavi orao	XF	150.-	Redak
	1 dukat	1912	Dvoglavi orao	XF	150.-	Običan
	1 dukat	1913	Mač	XF	150.-	Običan
	1 dukat	1914	Mač	AU	100.-	Običan
	1 dukat	1915	Mač	AU	80.-	Vrlo čest
	10 kruna	1909	Mač	XF	200.-	Unikat
	10 kruna	1911KB	Mač	XF	200.-	Unikat
	20 kruna	1894	Mač	XF	500.-	Vrlo redak
	20 kruna	1902KB	Mač	XF	500.-	Unikat
	4 dukata	1900	Mač	XF	500.-	Običan
	4 dukata	1907	Mač	XF	800.-	Redak
	4 dukata	1911	Mač	XF	600.-	Običan
	4 dukata	1914	Mač	XF	500.-	Običan
	4 dukata	1915	Mač	XF	300.-	Vrlo čest
	4 dukata	1907	Dvoglavi orao	XF	600.-	Redak
	4 dukata	1911	Dvoglavi orao	XF	600.-	Redak
	4 dukata	1914	Dvoglavi orao	XF	600.-	Običan
Engleska	1 suveren	1890	Mač	AU	250.-	Unikat
Rusija	10 rubalja	1902	Mač	VF	500.-	Unikat

Još nekoliko komentara što se tiče vrednosti. Očekivalo bi se da tako redak zlatan novac puno više košta. To, na žalost, definitivno nije slučaj. Nekoliko specijalista nisu veliko tržište i cene su ogledalo toga. Ako se već skupljaju ovi komadi su traženi u relativno dobrom kvalitetu, iako ja još nikada nisam video puncirani dukat u pravom kovničkom sjaju. Treba paziti da novac nije bio bušen ili vešan ili popravljen posle toga. Takvi komadi imaju vrednost samo ako je originalni dukat bio raritet (skoro svi madarski austrougarski dukati su veliki rariteti).

Da li ovo kolecionarsko područje ima budućnost? To sigurno zavisi u velikoj meri od broja kolezionara i publikacija. Mi možemo u svakom slučaju konstatovati da je promena već vidljiva: od potpune egzotike pre oko 10 godina, do relativno poznatog područja koje se dosta redovno nudi na aukcijama, danas. Pravi poznavaoци numizmatike nisu uvek zainteresovani za velike materijalne vrednosti. Radost otkrića novog i nepoznatog često je veća nagrada i zadovoljstvo.

METALI OD KOJIH SE IZRAĐUJE NOVAC

Tokom duge istorije upotrebe novca isti je izradivan od različitih vrsta metala ali i od pergamenta, drveta, porcelana ili plastike. Metali od kojih je novac izradivan su različiti ali najstariji i najviše rasprostranjeni su zlato, srebro i bakar. Ova trojka uobičajenih metala za kovanje novca održala se gotovo dve ipo hiljadu godina. Izbor pojedinog metalata za kovanje novca u prošlosti zavisilo je od mogućnosti njegovog dobijanja u sopstvenim rudnicima, putem trgovine ili ratnim osvajanjem. Poslednjih vekova izbor novčanog metalata uslovljen je opštim nivnom ekonomskog razvijenja i ekonomskim periodom pojedinih zemalja.

Ako pogledamo antički svet tada možemo videti tri rejona u kojima preovlađuje novac u jednom od niže navedenih metala. Tako u Maloj Aziji preovlađuje novac od zlata, u Grčkoj novac od srebra dok u početnom periodu kovanja novca u Rimu dominira bakar. Tokom kasnijih vekova ovi odnosi su se menjali u korist jednog od metala ili su sva tri metala bila podjednako zastupljena.

Zlato - metal svetlo žute boje, veoma dobar za obradu, lako se kuje. Slabo reaktivni metal koji se na vazduhu ne menja, čak ni pri jakom zagrevanju. Njega ne napada ni jedna kiselina. Rastvara se samo u "carskoj vodi". U periodu do pojave novca zlatni predmeti i poluge bili su veoma rasprostranjeni i imali su ulogu novca. Na primer, u Egiptu pri trgovini upotrebljavani su zlatni prstenovi. U grobovima Mikenе pronađene su zlatne ploče sa utisnutim žigovima na osnovu kojih se može zaključiti da su služile kao novac. Zahvaljujući svojim svojstvima zlato je postalo sveopšti ekvivalent vrednosti. Vrednost predmeta od zlata ceni se prema finoći, tj. količina zlata izražava se u hiljaditim masenim delovima. Često se količina zlata u legurama izražava u karatima, koji

predstavljaju određenu masu zlata u 24 masena dela njegove legure.

Od drevnih vremena do današnjih dana zlato se po pravilu upotrebljava u smesi sa drugim metalima, pre svega sa srebrom, što mu povećava tvrdoću. U zavisnosti od odnosa zlata i drugih komponenti smese, i boja zlata je različita:

- zeleno zlato: smesa 750 delova zlata i 250 delova srebra

- crveno zlato: smesa 750 delova zlata i 250 delova bakra

- roze zlato: smesa 750 delova zlata, 125 delova srebra i 50 delova bakra

- žuto zlato: 750 delova zlata, 125 delova srebra i 125 delova bakra

- belo zlato: 750 delova zlata, 150 delova srebra i 100 delova bakra (ovakva boja zlata dobija se i ako se 14 karatnom zlatu doda nikl ili paladij)

Ovi primeri objašnjavaju nam različite boje novca koje srećemo u našim zbirkama.

Prvim zlatnim novcem obično se smatra novac Lidijskog kraljevstva iz VII veka do n.e. izrađenog od elektruma. Elektrum ili elektron, "srebrno zlato" je prirodna smesa zlata i srebra. Elektrum sadrži obično oko 25-40% srebra i po boji je sličan cibalu. U vreme Aleksandra Makedonskog

p.n.e. u značajnim količinama počeo se kovati u vreme Julijana Cezara (100-44. god. p.n.e.). Njegov zlatni novac aureus, tačnije aureus nummus-zlatni novac, imao je vrednost od 25 srebrnih denara ili 400 brončanih asa i u početku je kovan od galaskog zlata (Sredina I veka p.n.e.). U vreme Rimskog Imperija kovanje aureusa bilo je mnogobrojno. Početna

težina ovog novca je bila 8 grama da bi se tokom vremena, usled inflacije, smanjila. Već u doba Nerona (54-58. god.) težina aureusa je iznosila 7,28 grama da bi se kasnije još više smanjila. Tek je Konstantin Veliki (307-337) svojim novčanim reformama uveo red i sigurnost, a aureus zamolio novom nominalom, solidusom sa težinom od 4,5 grama.

Posebno u Zapadnom Rimskom carstvu (476. god.) značajno kovanje zlatnog novca nastavljeno je u Bizantiji. Zlatni solidi i njihova trećina-tremis ili treins, kovani su po ugledu na bizantijske u državama koje su ponikle na razvalinama Zapadnog Rimskog carstva. Tako je od V do sredine VIII veka u mnogim državama Europe postojao zlatni novac ali je njegova stvarna uloga bila neznačajna. Od sredine VIII do XIII veka zlatni novac u zemljama Europe gotovo nestao. Za razliku od njih u Bizantiji i u drugim državama Europe počeo se zlatni novac sve više i više upotrebljavati. Zguranje od XV veka u Evropu počinje epohu

(350-323. god. p.n.e.) veliku ulogu imao je njegov zlatni stater od 8,4 g. Na aversu ovog novca prikazana je glava boginje Atine sa štormom dok je na reversu boginja pobede-Nika. Ovaj novac je istovremeno kovan u mnogobrojnim kovnicama, a pojedina izdanja se razlikuju samo po inicijalima na naličju, na osnovu kojih se zaključuje gde je novac iskovan.

U starom Rimu zlatni novac koji se pojavio još početkom IV veka

istovremenog vladanja dva plemenita metala - zlata i srebra (bimetallizam). Jedno tokom XVIII-XIX veka nekoliko država se vratile ponovo zlato kao osnovu svog novčanog sistema. Usled rastnoga monopolističkog kapitalizma došlo je do porasta tendencije demonetizacije zlata, tako da danas novac prestaje da se kuje za monetarne novčane tržište.

U dominantno vreme zlatni novac se kuje samo kao spomen novac ili za bankarske operacije i međunarodnu trogovinu.

Srebro - metal bele boje, pod uticajem atmosfere u kojoj se nalazi vodonim sulfid pokriva se tankim slojem sulfida srebra. Uporedno sa zlatom jedan od starih novčanih metala.

Srebrni stater Egine pojavio se u VII veku p.n.e. Eginski i cubejsko-atički novčani sistemi, zasnovani na srebru, bili su najvažniji novčani sistemi grčkog sveta. Značaj srebrnog novca u Atici sasvim je razumljiv.

srebro se dobijalo blizu atine u rudnicima Lauriona. Od srebra iz ovih rudnika kovan je atinski novac sa prikazom glave boginje Atine na jednoj strani i sovom na drugoj. Ova atinska tetradrahima bila je veoma cenjena u celom tadašnjem svetu.

Kovanje rimskog srebrnog novca, posebno rasprostranjenih denara, počelo je od III veka p.n.e. Posle osvajanja Spanije, u Drugom punskom ratu (218-201. god. p.n.e.), Rim je došao u posed njenih bogatih rudnika srebra što je dovelo do značajnog porasta kovanja denara. Tokom vremena, vrednost denara je neprestano opadala i pored pokušaja pojedinih careva da mu stabišu vrednost. Car Karakala 215. godine uvodi novi srebrni novac koji je po njemu nazvan antoninjanus. Ovaj novac na kojem je car prikazan sa zrakastom krunom

imaо je težinu od 5,18 grama i vredio je dva denara.

Od sredine VIII do sredine XIII veka u mnogim evropskim zemljama dominira mali srebrni novac-denar (deni, peni, pfening). U to vreme veliku ulogu u proizvodnji srebra imali su rudnici Nemačke, čehoslovačke, Mađarske, Tirola, Srbije. Od XIII veka počinje da se kuje veći srebrni novac. U početku je to groš grada Tura (Gros tournois) koji je vredan 12 denara, a zatim mnogobrojne imitacije, nazvane tornezi, poput praškog groša, saksonskih groševa itd. Samo u periodu od 1300. do 1549. godine bilo je tako iskovano oko 1 milijarde praških groševa.

Zahtevi trgovine evropskih država, razvoj rudarstva, a posebno uvoz srebra iz Amerike, doveli su do pojave novog krupnog novca-talira, čija je težina bila oko 30 grama. Prvi ovakav novac kovan je 1486. godine u Tirolskom gradu Hallu za nadvojvodu Sigismunda. Mada je srebro već u XIX veku prestalo biti dominantni novčani metal, do kraja 1930. godine ono je i dalje igralo značajnu ulogu na novčanom tržištu.

Količina emitovanog srebrnog novca bila je veoma velika. Tako je talir Marije Terezije sa godinom 1780. nastavio da se kuje sa istom godinom u nekoliko zemalja do sredine XX veka. Emitovano je približno oko 400 miliona ovih talira zašta je utrošeno oko 10 hiljada tona srebra. Tokom 1921-1922. godine u SAD je iskovano 90 miliona dolara zašta je upotrebljeno 2.160 tona srebra.

Od 1940 godine usled sve veće potražnje srebra u industrijske i druge svrhe njegova cena je na tržištu rasla. Ovo je dovelo do toga da je realna cena novca izrađenog od srebra bila veća nego nominalna vrednost. Na primer, srebrni novac od 2 švajcarska franka vredno je u stvari 2,59 franaka. Do sredine 1970. godine sve zemlje sveta usled ekonomskih razloga prestale su da kuju optičajni novac od srebra. Kao novčani metal srebro se i dalje koristi pri izradi raznog prigodnog novca.

Kao i zlato, srebro se obično ne koristi u čistom obliku. Osnovnu

komponentu srebrne legure čini bakar. Smesa u kojoj je manje srebra od 50% naziva se bilon ili srebrna bronza. Srebrne legure prelazile su u bilon (pri čemu je sadržaj srebra bio sve manji i manji) kao rezultat državnog kvarenja novca. Od bilona je bio mnogobrojni rimski novac antoninjan i drugi polovine III veka. Posebno mnogo sitnog bilonskog novca kovan je u XVII-XIX veku. Novac koji je imao 37,5% srebra imao je crvenkastu boju a manje od 25% jako crvenu. Kako bi ovaj novac imao izgled novca od srebra podvrgavan je beljenju-postupku delovan-

ja kiseline koja je sa površine novca uklanjala čestice bakra. Ovim postupkom se dobijala sjajno-srebrna površina koja nije bila dugotrajna. Mnogobrojni bilonski novaci danas je jedino moguće razlikovati od bakrenog samo uz pomoć hemijske analize.

Platina - Treći plemeniti metal, takođe upotrebljavan za izradu novca. Metal srebrno-bele boje još je više otporan na atmosferski i hemijski uticaj nego zlato i srebro. I pored toga što je platina bila poznata još u starom Egiptu i državi Inka, njegova proizvodnja i obrada su bili dugo

vremena nepoznati. Za ruski novac iz 1828-1845. godine platina se dobija tada poznatom praškastom metodom. Ruski platinski novac je jedinstven obzirom da je emitovan duži vremenski period i korišćen je kao opticajni novac. Ovaj novac imao je sledeći sadržaj metalja: platina 97%, iridijum 1,2%, paladijum 0,25%, rodijum 0,5%, gvožđe 1,55%, bakar 0,4%. Emitovan je novac od 3 rublje (10,3533 g), 6 rubalja (20,70664 g) i 12 rubalja (41,41323 g). U svakoj godini nije kovana ista količina novca, tako da se od godine do godine broj emitovanih komada veoma mnogo razlikuje. Tako je 1843. godine bilo iskovano 214.504 moneta od tri rublje, u 1839. iskovano je 6, a u 1840. godini svega 3 komada. Manje od ostalih moneta bilo je emitovanje komada u vrednosti od 12 rublja. Za sve godine tokom emitovanja iskovano je samo 3.479 komada. U 1845. godini bilo je preki-

nuto kovanje ovog novca uz mogućnost zamene u narednih šest meseci.

Značajnu količinu platine sadrži i niz zlatnih moneta do čega je dolazilo ili usled pomešanosti ruda ili usled namernog dodavanja platine. Ovaj drugi slučaj se objašnjava činjenicom da je platina dugo vremena bila jeftinija od zlata. Tako do 32% platine sadrži pojedini novac od 2 reala kovan u Španjskoj Americi u drugoj polovini XVIII veka. Poznat je takođe i novac Španske Amerike - pre svega kovan u kovnici Popajon, danas Kolumbijska u vrednosti od 8 eskuda koji je kovan od platine. Sličan novac u neku ruku falsifikat - poznat je u još nekim zemljama.

Odnos vrednosti zlata prema platinu od kraja XVIII do početka XIX veka bio je 5:1 da bi se ovaj odnos tokom vremena sve više menjao u korist platine. Usled sve veće cene platine dolazi do pojače platin-skog novca koji je iskovani kalupima

sa kojim je u stvari uveden od manje vrednog metalja. To je dolazilo na zahtev kolekcionara, kao što je bio tada sultanski kralj Faruk, ili su emisije strane zvanične monetne vlasti koje se prodavali kolekcionarima. Na ovaj način su nastali francuski pieforti - franaka iz 1970, 1971. i 10 franaka iz 1972., 1973. kao i engleski novac u vrednosti od 1, 2, 5, 10 i 50 novih penija sa godinom 1975. i 1976. Osim ovog novca otkovan je i niz spomen moneta kao što je krunidbeni novac iz 1967. kraljevine Tonga od 1,5 i 1/4 hau (1 hau = 100 panga). Ovaj novac iskovani je u samo 400 primeraka. U ovu grupu spada i niz od pet različitih moneta sa nominalom od 150 rubalja kovanih 1972-1980. godine u čast XXII Olimpijskih igara u Moskvi. Platina je u nekim slučajevima korišćena i za izradu medalja.

СРЕДЊО НУМИЗМАТИЧКО ДОЧУПЉЕ
SERBIAN NUMISMATIC SOCIETY

КАТАЛОГ АКЦИЈА CATALOGUE OF SHARES

BEOGRAD 2000

PRVI PUT U JUGOSLAVIJI

KATALOG AKCIJA

- Opis 1200 akcija na srpskom i engleskom jeziku
- Najlepše akcije u koloru
- 350 stranica na A4 formatu
- Cene akcija
- Članovima SND popust 50%

Obaveštenja:

011/ 3221-972

064/ 131-6370

063/ 327-715

011/ 3223-621

Klasifikacija metalnog novca po PCGS standardu

(III)

Dani kriterijumi sa svim bitnim elementima za selektovanje treba da posluže kao osnov za svaku stručnu klasifikaciju numizmatičkog materijala, tj. ukazuju na aspekte posmatranja u tehnološkom smislu, sistem, pravila i primenljivost standarda na važnim detaljima, kako ih primenjuju selektori svetski poznatih aukcionih kuća. To bi subjektivne proce ne trebalo da svede na najmanju meru, te se nadamo da će ovako strogi kriterijumi PCGS (Professional Coin Grading Service) u najskorije vreme biti primenjivani i u našem klubu kako u stručnim radovima tako i u pogledu klasifikacije numizmatičkog materijala za aukcije koje organizuje ŠND.

STANDARDI ZA UTVRDJIVANJE STANJA KOVANICA: STANDARD OTISKA (PROOF STANDARDS)

Proof-70 - Savršen otisak

Ne sme da bude nedostataka vidljivih petostrukom lupom. Proof-70 novčić je 100% bez tankih crta, bez grešaka planšete, bez lint (paperje) tragova i bez bilo kojih drugih grešaka izazvanih kovanjem ili posle kovanja. Kovanje je potpuno, prikazuje sav nameravani motiv. Površine su potpuno reflektivne (ako je primenljivo) i sjaj ni na koji način nije ometen. Svaki preliv sjaja mora da bude atraktivna. Crveni bakar ne sme da ima prelome u boji, a privlačljivo je samo blago mešanje.

Proof-68 - Izvanredan otisak

I bez pomoćnih sredstava novčić izgleda savršeno. Pod uvećanjem, evidentne su jedna do dve mini-

malne nepravilnosti (ekstremno tankе crte, prethodno skriveni paprasti tragovi, pahulje sa planšete i sl). Napomena: blaga politura kalupa, vrlo male manje kalupa ili nepotpuno kovanje ne isključuju novčić iz ove klase. Kovanje je potpuno, prikazuje sav nameravani motiv. Površine su potpuno reflektivne, a toniranje i patina ne utiču negativno. Svaki preliv sjaja mora da bude atraktivna. Blago mešanje boje je dopušteno za crveni bakar, a samo najblaže neujeđenosti boje za crveno-braon i braon bakar. Napomena: tamno toniran otisak novčića ne daje klasifikaciju Proof-69.

Proof-68 - Izvanredan otisak

Proof-68 ima male nedostatke jedva vidljive bez pomoćnih sredstava. Oni obično prolaze nezapaženo na prvi pogled. Ovo najčešće uključuje jedno od sledećeg: praktično nezapažene tanke crte, malo oštećenje planšete ili nenametljiv paperasti trag. Ovakvi nedostaci, nezavisno koliko su mali, ne smeju da budu na upadljivom mestu kao što je obraz Libertija ili aversno polje. Kovanje je potpuno i praktično prikazuje sav nameravani motiv. Novčić mora da bude potpuno reflektivan (ako je primenljivo) ili praktično takav. Svaki preliv sjaja mora da bude atraktivna, ali su blage neujeđenosti dopuštene. Neko mešanje boje je dopušteno za crveni bakar, a neke neujeđenosti boje za crveno-braon i braon bakar. Vizuelni izgled biće izuzetan. Svaki znak negativnosti biće kompenzovan na drugoj oblasti.

Proof-67 - Izvanredan otisak

Nedostaci vidljivi bez pomoćnih sredstava su mali, uključujući ne-

nametljive tanke crte, male tragove dodira, jedan ili dva zalučala paperjasta traga, dobro skrivenu pukotinu planšete, i sl. Ako je nedostatak odmah uočljiv, to gotovo uvek znači isključenje novčića iz ove klase. Kovanje je potpuno ili izuzetno oštro. Reflektivnost mora da bude blizu potpune. Toniranje je tamno ili neujeđen, ali ne i jedno i drugo. Crveni bakar može da ima mešanje boje, kao i neujeđenost boje za crveno-braon i braon bakar. Sitno zamućenje, ako postoji, praktično je neprimetno. Bilo koja negativnost je kompenzovana u drugoj oblasti. Tamnije tonirani novčići su skoro uvek sankcionisani bar jednim stepenom u gradaciji. Proof-67 novčić koji je taman biće gradiran bar kao Proof-68 ako je toniranje bilo atraktivno ili ne postoji).

Proof-66 - Izuzetan otisak

Proof-66 novčić može da ima nekoliko lakih linija - tankih crta od dodira, ali ništa što urmanjuje kvalitet ili je koncentrisano u jednoj oblasti. Mogu da postoji mali paperasti tragovi ili nedostaci planšete, ali bilo koji nedostatak mora da bude neznačajan. Ako je nedostatak lako uočljiv, ostatak novčića mora da bude izuzetan da bi se to nadoknadilo. Kovanje mora da bude izuzetno oštro. Reflektivnost je obično odlična (ako je pri-

menljivo). Bilo koje toniranje mora da bude pozitivno. Proof-66 novčić može da ima neka ekstremno pozitivna svojstva koja unešteko neutralizuju preveliku negativnost u drugoj oblasti. Na primer: neki novčić ima dve ili tri tanke crte previše da bi bio klasifikovan kao Proof-66, ali je toniranje fantastično, elementi su snažno istaknuti i vizuelni izgled je vanserijski, tako da novčić sve jedno može da bude klasifikovan kao Proof-66. Crveni bakar može da ima mešanje boje, a može da postoji neu jednačenost boje za crveno-braon i braon bakar. Mogu da postoje vrlo sitna zamudjenja. Globalni vizuelni izgled za ovu klasu je odličan. Bilo koji nedostatak u toniranju (previše tamno za Proof-67 zbog smetnje refleksivnosti, "umrljanost" skoro do tačke negativnosti, itd) biće neznanat.

Proof-65 - Izuzetan otisak

Postoji nekoliko minornih problema. Ovo može da uključi slab kontakt, tanke crte, paperjaste tragove, defekte planšete ili druge minorne mane. Ipak, ima mnogo načina da se postigne klasa Proof-65. Na primer, novčić praktično bez tankih crta može da ima blage tragove od kontakta ili klizanja na visokim tačkama, a da se još klasificuje kao Proof-65. U drugom slučaju, moguće je da se novčić bez tragova kontakta ili klizanja ne klasificuje više od Proof-65 zbog malih, ali primetnih tankih crta. Bilo koje druge male mane, kao što su paperjasti tragovi ili oštećenja planšete, biće nemetljive.

Novčić je dobro otkovan, i u većini slučajeva, vrlo oštrot. Refleksivnost je prosečna ili iznad proseka. Bilo koje prisutno toniranje može samo malo da smeta refleksivnosti. Na netoniranim novčićima refleksivnost je umereno savladana, ali novčići sa "opranim" površinama ne mogu da budu klasifikovani kao Proof-65. Crveni bakar ima mešanje boje; bakarni novčići imaju minorne mrlje. Vizuelni izgled je prosečan ili iznad toga. Ovo je novčić za koji gotovo svako nalazi da je atraktivn. Komentar vizuelnog izgleda za MS-65 je jednako validan za Proof-65. Postoji široki opseg u izgledu Proof-65 novčića. Svi mali negativni faktori moraju da budu kompenzovani u drugoj oblasti.

Proof-64 - Odličan otisak

Mogu da postoje brojni mali problemi kao što su tragovi dodira, mnogo malih tankih crta ili nekoliko velikih tankih crta. Ostali nedostaci kao što su paperjasti tragovi ili oštećenja planšete u fokusnim oblastima su dozvoljeni. Postoje odredene slabosti u kovanju. Napomena: ovo je najviši nivo gradacije otiska u kome su dozvoljene neke slabosti u kovanju na glavnim elementima. Slabosti na zvezdama i drugim manje važnim elementima obično nisu dovoljne da redukuju klasu.

Refleksivnost može da bude ometena a ako je novčić nijansiran, ona može da bude primetno umanjena. Na ne-

toniranim primercima postoji tmurnost ili crna boja, ali ovi novčići imaju manje kontaktne mrlje nego oni sa više netaknutih površina. Crveni bakar je značajno izmešan. Kod ove klase uočljive su rade, moguće velike ili brojne mrlje redukovati klasifikaciju na Proof-63 ili niže.

Vizuelni izgled varira od blago negativnog do pozitivnog. Ovo je atraktivni novčić, ali mogu da postoje neke negativnosti u toniranju (previše tamno, pomučeno, rasuto i sl.) kao i tmurnost na površini. Količina tankih crta prihvataljiva za ovu klasu je direktno proporcionalna vizuelnom izgledu. Ako novčić ima odličan kontrast, tanke crte ili druge mane mogu da budu prilično uočljive. Na novčiću koji ima manje kontrasta i koji je ili tamno toniran ili slabu sjajan, tanke crte moraju da budu male.

Proof-63: odličan otisak

Nedostaci su odmah uočljivi. Imaju mnogo kontaktne tragove ili skup koncentrisanih tankih linija, paperjastih tragova i primarnim fokusnim oblastima, srednja do velika oštećenja planšete ili kombinacija ovih i drugih nedostataka. Očigledni "klizni tragovi" koji najčešće potiču od trljanja plastike albuma po elementima novčića gotovo uvek rezultiraju klasifikacijom do Proof-63. Kovanje je u opsegu od prosečnog do potpunog.

Ovo je najviši nivo klasifikacije u kome je dopuštena znatna slabost u kovanju. Za slabu otkovan novčić, primenjuje se klasa Proof-62 ili niža. Refleksivnost se kreće od ispod prosečne do potpune. Na netoniranim novčićima površina je često mutna, a na toniranim toniranje je tamno ili neu jednačeno i škodi količini refleksivnosti. Crveni bakar je značajno izmešan. Uočljivo je nekoliko velikih ili više manjih mrlja. Ako je površina gotovo potpuno nejasna, ne postiže se gradacija Proof-63 već sigurno Proof-62 ili niža. Vizuelni izgled varira od blago negativnog do vrlo pozitivnog. Neki novčići mogu još uvek da se klasifikuju kao Proof-63 čak i ako je jedan ili više kriterijuma negativan, ali to mora da bude nadoknaden kvalitetom u drugoj oblasti.

Proof-62: otisak

Postaje neki mali kontaktni tragovi, tanke linije, srednje do jake tanke crte, ali koncentrisane navedenog koja pokriva najveći deo površine. Ovi tragovi može da bude koncentrisanih primarnih tankih crta u nekim oblastima koje su relativno bez kontaktne mrlje. Kovanje je u opsegu od ekstremno slabo do potpuno. Refleksivnost ide od ispod prosečne do sasvim potpune. Ne-

toniranim novčićima javlja se male odsjajne površine, a kod brilljantnih primjeraka refleksivnost je kompletno pokvarena zbog tankih crta. Vizuelni izgled je negativan do blago pozitivnog.

Proof-61: otisak

Površine mogu da imaju neke kontaktne tragove i brojne slabe do jakih tankih crta. Postoji nekoliko malih tragova skrivenih na elementima. Skoro čitava površina je pokrivena tankim crtama. Kovanje je u opsegu od vrlo slabog do potpunog. Refleksivnost varira od oskudnog do blago oštećenog, a vizuelni izgled se kreće od vrlo negativnog do veoma blago pozitivnog.

Proof-60: otisak

Površina već imaju mnogo kontaktnih linija ili bezbroj srednjih do jakih tankih crta i nekoliko tragova koji nisu veliki. Ako postoje veliki tragovi, klasifikacija je Proof-58 ili niže. Kovanje varira od vrlo slabog do potpunog, a refleksivnost je od oskudnog do blago oštećenog. Vizuelni je izgled od vrlo negativnog do neutralnog.

Proof-58: korišćeni otisak

Obično postoji malo habanje na visokim tačkama. Kod Proof novčića habanje dobija oblik male frikciije u poljima. Kako su odsjajne površine Proof novčića veoma osjetljive, svaka mala cirkulacija ili pogrešno rukovanje uzrokujuće da tragovi i tanke crte postanu odmah vidljivi. U nekim slučajevima moguće je da revers nemaju oštećenje i klasifikacija je Proof-60 ili više. Napomena: mnogo se lakše prepozna habanje na Proof novčiću nego na poslovnom kovanju. Proof i pseudo Proof poslovna kovanja iskazuju tragove i tanke crte mnogo lakše zbog odsjajne površine.

Dozvoljeno je nekoliko većih tragova koji su rasejani na elementima i u poljima. Ako ima više od nekoliko tragova, Proof novčić se klasificira kao Proof-55 ili niže. Kovanje se kreće od prosečnog do potpunog. Slabo kovanje spušta gradaciju na Proof-55 ili niže. Refleksivnost je umanjena ili je potpuna ali narušena samo tankim crtama, tragovima ili malim habanjem. Vizuelni utisak je obično vrlo dobar. Na Proof-58 novčićima najčešće postoje slabi kontaktni tragovi.

Proof-55: korišćeni otisak

Postoji malo habanje na visokim tačkama. Revers je u najvećem broju slučajeva oštećen.

Ima nekoliko tragova i mnogo kontaktnih tankih crta. Oni su rasuti i ne smiju da budu koncentrisani na primarne fokusne oblasti. Refleksivnost je ozbiljno umanjena. Do 50% odsjajne površine je sada blago do prilično oštećeno. Samo nekoliko oblasti su kompletno izgubile refleksivnost. Opšti izgled je obično dobar. Glavni kriterijum je očuvanost površine, odsustvo i pozicija tankih crta, preostala refleksivnost i originalnost.

Proof-53: korišćeni otisak

Habanje je očigledno na visokim tačkama. Frikcija pokriva 50-75% polja. Nekoliko manjih i većih tragova u svim oblastima novčića, uključujući oblasti primarnog fokusa, je dozvoljeno, više od toga zahteva nižu klasi. Neke male oblasti mogu da imaju gustu koncentraciju tankih crta. Kovanje je u opsegu od ispod prosečnog do potpunog, a refleksivnost može da bude ozbiljno umanjena. Količina još vidljivog 'ogledala' zavisi od originalne dubine odsjajne površine. Sada je izgled funkcija očuvanosti površine, odsustva i pozicije tankih crta, preostale refleksivnosti i originalnosti.

Proof-50: korišćeni otisak

Habanje je evidentno. Frikcija su prisutne do skoro svih nezaštićenih oblasti. Visoke tačke imaju habanje koje je očigledno i bez pomoćnih sredstava. Može da bude mnogo tankih crta koje 'blenduju' na površinama i liči na oblasti bez boje, a kovanje je opseg od ispod prosečnog do potpunog. Refleksivnost je već potpuno umanjena tako da postoje delovi površine potpuno bez odsjaja, a Proof površina je vidljiva samo oko zaštićenih elemenata.

Napomena:

Za razvrstavanje po kvalitetu selektori koriste lupe sa petostrukim uvećanjem, a za komparaciju u ovom tekstu korišćene su fotografije sa primercima američkog novca. Dati opisi uključiće neki put termin "ako je primenljivo". Ovo upućuje na Proof novčice koji nisu reflektivni zbog metode izrade. Npr. Roman-finish Proof ili Matte Proof novčić ne pokazuju refleksivnost, ali i dalje mogu da se klasifikuju kao Proof-68. Takođe, standardi za EF/PR-45 i niže klase u suštini su gradirani jednak. Zbog toga su oni navedeni samo kod Mint State standarta.

Iako je ovaj materijal (što podrazumeva tekst i fotografije u prethodna dva i ovom nastavku) ilustrovan primerima američkog novca, smatramo da dobrog poznavaoča može da uputi na pravilnu selekciju i tačnu gradaciju bilo kog numizmatičkog materijala.

USTAVNA SPOMEN-MEDALJA IZ 1888. GODINE

POSLEDNJE SRPSKO DRŽAVNO ODLIKOVANJE IZ VREMENA VLADAVINE KRALJA MILANA I OBRENOVIĆA

Kralj Milan I Obrenović je posle neuspešnog srpsko-bugarskog rata 1885-1886. godine (koji je vodio iz dinastičkih razloga), bio pružen na sporazum sa radikalima. Puštajući iz zatvora osudene radikalne vođe, kralj Milan je pristao na donošenje veoma demokratskog ustava krajem decembra 1888. godine. Ne želeći da vlada po tom ustavu, Milan je već 22. februara sledeće 1889. godine abdicirao u korist svog maloletnog sina Aleksandra i istupio iz srpskog podanstva. Međutim, i posle abdikacije on se mješa u politički život i u periodu od 1897-1900. godine ponovo živi u Srbiji, obavljajući dužnost komandanta aktivne vojske. Njegov uticaj na kralja Aleksandra I Obrenovića bio je veliki i radikali su ga smatrali za svog najvećeg protivnika.

Ustavna spomen medalja iz 1888. godine je poslednje srpsko državno odlikovanje iz vremena vladavine kralja Milana I Obrenovića "...radi spomena na radnju oko Novoga Ustava zemaljskog..."

Na osnovu člana 5 Zakona o ordenima i medaljama od 23. januara 1883. godine, kralj Milan Obrenović ustanovio je novo. Odlikovanje je ustanovljeno 1. januara 1889. godine u Beogradu. Zakonom je ustanovljena "Medalja za spomen proglaša Novoga Ustava za Kraljevinu Srbiju" od 22. decembra 1888. godine ili "Ustavotvorna spomenica". U autorovoj kolekciji nalazi se primerak "Medalje za spomen proglaša Novog Ustava" koja se odnosi na ovaj značajan politički dogadjaj, ali se bitno razlikuje po svom izgledu i karakteristikama od onih koje su predviđene zakonskim tekstim o njenom ustanovljenju (iskovana je od aluminijuma, a ne od srebra, predviđena je za čuvanje u kutiji, a ne za nošenje na grudima. Natpsi devize odstupaju od zakonske odredbe i sl.).

Medalja za spomen na proglaša Novog Ustava 1888. godine (za čuvanje). Avers: U sredini je glava vladara sa likom okrenutim na levo. Oko glave je kružni natpis cirilicom: МИЛАН ПРВИ КРАЉ СРБИЈЕ. Revers: U sredini je vladar obućen u svečanu uniformu sa pelerinom. U desnoj ruci drži razvijen svitak pergamenta. Vladar stoji na podiju, a na stepeništu ispod i oko njega su stojeci i sedeći figure muza sa njihovim znamenjima. Oko svega nalazi se povijen prsten na kome je natpis cirilicom: ПРВИ КРАЉ ОБНОВЉЕНИЕ СРБИЈЕ СВОМ ДРАГОМ И ВЕРНОМ НАРОДУ. Dole se nalazi ispisana godina -1888- između dve petokrake zvezde.

Medalja je okruglog oblika i prečnika 77 mm. Za kovanje medalje upotrebljena je legura aluminijuma. Medalja nema nikakve signature, ali se na osnovu obrade detalja aversa i reversa može pretpostaviti da je kovana u Beču.

Ustavotvorna spomenica (za nošenje). Zakonskim tekstim precizirano je da spomenica "...ima biti od srebra i da na jednoj strani ove medalje ima biti natpis: USTAVOTVORCIMA ZAHVALNA SRBIJA". Zakon određuje da će se bliže odredbe o njenom obliku propisati naročitim uredbom. Na osnovu pregleda kasnijih "Zbornika zakona i uredbi u Kraljevini Srbiji" ova uredba nije postignuta. Najverovatnije je da zbog promena na prestolu, koji su zatim usledili, ova uredba nije doneta ali to ne znači da ova spomenica ipak nije uvedena. Pored toga, zakonom je bilo predviđeno da se uvede i ustavotvorna spomenica za levo strane predstavnike.

"Pravo da primi i nosi ovu spomenicu imali su, prema zakonu, članovi Velike Narodne skupštine, predstavnici novog ustava, članovi Vlade, Komisari,

Ustavotvornog odbora, svim predsednicima opština ili njihovi zamenici koji su izborima predsedavali i kraljevi komesari kojih su izbore nadzirivali.

Radi budućeg istraživanja na razjašnjavanju enigme da li ova medalja zaista postoji u zakonski predviđenom obliku, ovom priljevu dajemo na svrđ našim čitaocima i integralni tekst Zakona o njenom ustanovljenju:

МИ
МИЛАН ПРВИ
по жељости божјој и вољи народној
Краљ Србије

Ради спомена на радњу око Новог Устава
краљевског, на предлог Председника Нашег
Министарског Савета и Канцелара Наших
Краљевских ордена, и на основу члана 5-ог
Закона о орденима и медаљама од 23-ег
Јануара 1883-е, наређујемо ово што иде:

1.

Установљава се медаља за спомен прогласа
Новог Устава за Краљевину Србију од 22-ог
Децембра 1888-е године,

2.

Медаља – уставотворна споменица – има
бити од сребра.

На једној страни ове медаље има бити изг-
рав: "Уставотворцима захвална Србија".

Ближе одредбе о облику њеном прописаће
са пареном уредбом.

3.

Медаљу споменицу уставотвору посе-
Краљ и Краљевић.

4.

Право да приме и да носе медаљу ус-
тавотворну споменику имају:

а.. Чланови владе која је предлог Новог
Устава Великој Народној Скупштини поднела;
б., Чланови Велике, Народне Скупштине;
в., Чланови Уставотворног Одбора;
г.. Сви представници општина или замени-
ци њихови који су изборима председавали;

д.. Кomesari Kraljevi koji su izbore
nadzirivali.

5.

Медаља уставотворна споменица носи се
на левој страни прсију.

Председник Нашег министарског савета и
канцелар Наших Краљевских ордена нека ову
уребу изврши.

1. Јануара 1889. год.,
у Београду

МИЛАН с.р.

Председник министарске
савета,

министр иностраних дела,
Никола Христић с.р.

Канцелар Краљевских
ордена,
Чед. Мијатовић с.р.

Kupujem
kataloški jeftin i
dobro očuvan
rimski srebrni novac

011/ 661 464

Mali
oglasi

Nikolic Collection

Falcon and sport badges, medals
and medallions up to year 1945.

E-mail: recuves@email.co.yu

Kupujem, prodajem i menjam

akcije • deonice • obveznice

011/ 4888 366, 064/ 131 63 70

SKAUTSKI ZNAK

Prva skautska organizacija osnovana je 1908. godine. Osnivač skauta je bio engleski general lord od Gilwella Robert Baden Powell (Baden-Powell). Ideja o skautskoj organizaciji rodila se za vreme englesko-burskog rata u Južnoj Africi, kada je Baden-Powell kao zapovednik tvrdave Mefking, opkoljen od Bura, angažovan sve zdravo i sposobno ljudstvo za odbranu. Poučen ovim iskustvom skautski pokret je naglo počeo da se širi u celom svetu.

Savez skauta Kraljevine Jugoslavije kao pokret osnovan je 1911. godine sa sedištem u Beogradu, dok je svaka banovina imala svoju skautsku župu. Osnivanje jugoslovenskog skautizma vezano je za dr. Miloša D. Popovića, lekara iz Beograda, koji će kasnije biti izabran za počasnog starešinu Saveza skauta Jugoslavije, a za svoje zasluge proglašen "Čif-skautom". Prva skautska jedinica u Beogradu 1911. godine registrovana je pod imenom "Mali četnici". Prvi skautski stegovi u Kraljevini SHS osnivaju se tek 1921. godine i to u Beogradu, Novom Sadu, Banja Luci, Ogulinu, Osijeku, Sarajevu, Splitu i Tuzli. Odmah narednih godina osnivaju se i stegovi u ostalim mestima. Dunavska skautska župa osnovana je 1925. godine, sa sedištem u Žemunu, iste je godine premeštena u Sombor, gde je ostala sve do početka rata 1941. godine.

Da bi se skautski red što lakše obavljao, skauti su svrstani u vod, više vodova čine četu, više četa - steg, stegovi jedne banovine sačinjavaju župu, dok župe sačinjavaju Savez.

Skautski zavet glasi: "Dajem časnu reč da će biti veran bogu, kralju i otadžibini, da će pomoći svakoga ko je u nevolji i da će se upravljati po skautskim zakonima."

Skautski znak ili amblem izrađen je od tkanine ili metala, zavisno od primene u skautskoj organizaciji. Predstavljen je u vidu trolisnog krina,

ispod se nalazi traka. U sredini krina je dvoglavi beli orao sa krunom iznad glava i grbom Jugoslavije na grudima. Iznad krune, na srednjem listu krina, nalazi se šiljak (oblika magnetne igle). Igla ima značenje za skauta da u svom životu uvek ide pravim putem. Na listovima sa strane nalazi se po jedna petokraka zvezda. One simbolizuju zvezde u sazveždu, i ukazuju na pravac i zvezdu vodilju u skautskom životu. Pet krakova zvezde govore da je skautizam rasprostranjen na svih pet kontinenata zemaljske kugle. Listovi krina su uvezani trakom.

Skautski znak Kraljevine Jugoslavije

Skautski znak ima ispod krina traku sa natpisom "BUDI SPREMAN". Ujedno, to je i skautska lozinka. Sa trake ispod natpisa visi mali čvor, koji opominje svakog skauta da svakodnevno čini barem jedno dobro delo. Skautski odgovor na lozinku glasi "UVEK SPREMAN", što se koristi kao pozdrav, a znači da skaut mora uvek biti spremna na ispunjenje svog zaveta i skautskog zakona. Skautska značka, koja se nosi na skautskom šeširu ili kapi, a na gradanskom odjelu na levoj strani u rupici za dugme na kaputu, identična je velikom znaku.

U skautskoj organizaciji postoje oznake, koje se nose na uniformama, i koje razlikuju starešine od pripravnika, vodnika od stegovode itd. Ozna-

ke ujedno označavaju i stepen obučenosti, položene ispite i vreme provedeno u skautskoj organizaciji.

Skautski znak-amblem se još upotrebljava za oznake različitih redova, činova i funkcija skautskih voda. Skaut trećeg reda nosi na uniformi (sredina desnog džepa košulje) savezni zavetni znak. Skaut drugog reda nosi na desnom rukavu samo traku žute boje sa lozinkom. Skaut prvog reda nosi na istom mestu potpuni skautski znak i traku žute boje. Skautske vode nose na levom rukavu skautski znak sa grbom plave boje, administrativni funkcioneri zelene boje, a starešine nose znak vezen u zlatovezu. Ispod značke, vode, funkcioneri i starešine, nose trake, a njihova boja određuje položaj. Pripadnost vodu, označena je trkom u vidu boje (koje pripadaju vodu), a nosi se na naramenici desnog ramena, pripadnost četni označena je bojom marame koju skaut nosi. Pripadnost stegu, označena je natpisom na zelenoj traci, a nosi se iznad desnog džepa košulje. Na desnem rukavu su vidne oznake ispite koje je skaut položio, ako je duže u pokretu njihov broj nije zanemariv i poseduje oznake svih mogućih redova. Vreme provedeno u pokretu označava se posle položenog zaveta na taj način što se za svaku navršenu godinu iznad levog džepa košulje nosi jedan bakarni lipov listić. Za tri godine umesto trijebakarni listića, nosi se samo jedan srebrni listić. Kombinacija bakarnih i srebrnih listića redaju se tako da kombinacija bude sa najmanjim brojem. Vode skautske i funkcioneri ne nose oznake redova, već skautski krin na rukavu kao oznaku čina, a ispod njega zelenu traku. Na levoj strani šešira nose zlatni kićicu. Kićica je u obliku pete zlatne boje, koja je prečvršćena žičkom na unutrašnji deo šešira i tako je obavica postavljena i čini zlatnim starešinskim znakom.

Slavko Aćin

Jugoslovenski sportski klubovi

JUGOSLOVENSKI ATLETSKI KLUB - J. A. K. "BAČKA" SUBOTICA

"Bačka" je jedan od prvih jugoslovenskih nogometnih klubova. Osnivačka skupština kluba održana je 3. 8. 1901. godine. Boja kluba je crveno-bela. Svoje prve utakmice "Bačka" je odigrala još pre zvaničnog svog osnivanja. Nakon osnivanja, svoje utakmice uglavnom igra sa klubovima tadašnje južne Austro-ugarske, tj. gradovima sa slovenskim življem kao što su bili Osijek, Sombor, Senta,

Novi Sad i drugi. U sezoni 1908/1909 klub prvi put učestvuje na zvaničnom prvenstvu južne Austro-ugarske. Četiri puta je "Bačka" osvajala prva mesta u tadašnjoj južnoj regiji države Ugarske. Najveći uspeh je zabeležen 1913. godine kada je zauzela treće mesto na prvenstvu Austro-ugarske.

Po završetku I svetskog rata u novoj državi Jugoslaviji stalni je član I nogometne lige. Najveći uspeh postiže 1925. godine kada se plasirala među četiri najbolje ekipe u zemlji. Klub je pripadao gradanskoj klasi slovenskog življa u Subotici. Iz ovog kluba potiče igrač velikog imena jugoslovenskog fudbala Tihomir-Bata Ognjanov. Klub je u toku svog postojanja sve do II svetskog rata zvanično izdao 5 različitih klupske značaka. Od toga broja četiri su u emaju i jedna reljefna. Izradene su kod raznih izrađivača kao što su Havaš iz Subo-

tice i Plamer iz Beča, a neke su uradene u Madarskoj.

Posle II svetskog rata klub je nastavio sa delovanjem sve do današnjih dana. Sledеće godine proslaviće jubilej - sto godina postojanja.

SUBOTIČKO ATLETSKO NOGOMETNO DRUŠTVO (S. A. N. D) SUBOTICA

Klub je osnovan 1912. godine pod imenom M.T.E. i pod istim imenom delovao sve do završetka I svetskog rata. Godine 1920. menja ime u S.A.N.D. U periodu između I i II svetskog rata takmičio se u najvišem rangu takmičenja. 1927. godine zauzeo je šetveto mesto u Jugoslaviji. Pripadao je uglavnom mlađom intelektualnom sloju tadašnje Subotice, srednjoškolcima i studentima koji su studirali u inostranstvu. Boja kluba je bila crveno-crna. Pored fudbala u klubu su se upražnjivali i drugi sportovi kao što su atletika, haza, rvanje, biciklizam i drugi.

Klub je 1926. godine bio prvak Subotičkog nogometnog podsaveza. Državnom timu dao je tri igrača i to: golmana Šilfisa, heka Beleslina i levu polutku Horvata. Izdao pet klupske značaka. Sve su uradene u emaju u

raznim radionicama (Moguen u Parizu, Umjetna radiona Zagreb, Havaš Subotica i dr.).

ŽELJEZNIČKI ATLETSKI KLUB Ž. A. K. SUBOTICA

Osnovan 1922. godine. Učestvovao je u najvišem rangu takmičenja

za prvenstvo Jugoslavije. Boja kluba je plavo-bela. U klubu su se pored fudbala upražnjivali i drugi sportovi

kao npr. haza, biciklizam, atletika i drugi. Pripadao je klasi stanovništva koji su bili vezani za delatnost na jugoslovenskoj željezniци. Klub je izdao zvaničnu klupsku značku u kombinaciji emajla i reljefa. Značka je izrađena u radionici Havaš Subotica.

SPORTSKI KLUB "VOJVODINA" NOVI SAD

U praskozorje Prvog svetskog rata, bolje rečeno u proleće 1914. učenici Novosadske srpske pravoslavne gimnazije kao studenti srpske nacionalnosti koji su studirali u Pragu, osnivaju svoj sportski klub, kome daju ime S. K. "Vojvodina". To je obavljeno u kući odnosno strikerskoj radionici čika Save Šijakova na početku Temerinske ulice u Novom Sadu. Tu je rođena ideja da se i srpska omladina okuplja u svom sportskom klubu kao što su to mnogo ranije učinili Nemci, Mađari, Jevreji i dr. Prvu javnu utakmicu klub je odigrao 6. marta 1914. u Kovilju protiv mesnog kluba "Šajkaš". To je bila i zadnja utakmica, pošto je iste godine izbio Prvi svetski

rat. Zbog ratnih zbijanja klub je obustavio rad. Obnavlja se po završetku rata 1919. godine. Prvu internacionalnu utakmicu odigrao je 1920. godine protiv K.G.K.A. iz Pecuha. Godine 1921. fuzijom mu se pripaja Omladinski sportski klub osnovan 1920. godine. Novi klub nosi ime Omladinski sportski klub "Vojvodina". Boja kluba je crvenobela. Između dva rata klub se nalazio u samom vrhu jugoslovenskog fudbala. Za državni tim davao je svoje članove: golmana Rodoljuba Malenčića-Rodac, igrače Eugena Abrahama-Saraza, Božu Markovića, Josku Valkera, Boška Petrovića poginulog pilota Španskog građanskog rata. Klub je posedovao svoje igralište koje se nalazilo kod stare železničke stanice. Po svojoj strukturi pripadao je mlađoj generaciji novosadskih intelektualaca. Najveći uspesi kluba u tom predratnom periodu bili su 1925. i 1926. godine kada je klub postao prvak Beogradskog loptačkog podsaveza - Prvog razreda Novosadske Župe, plasman u finalni deo Nacionalnog prvenstva 1932., plasman u društvo najboljih klubova u zemlji 1933., i plasman u završne borbe državnog prvenstva u sezoni 1940/41. godine.

Pored fudbala u "Vojvodini" su gađili i druge sportove kao što su: atletika, haza, biciklizam i drugi. Za vreme Drugog svetskog rata klub je zabranjen, rasformiran, a celokupna imovina konfiskovana. U predratnom periodu "Vojvodina" je zvanično izdala četiri klupske značke urađene u emajlu u radionicama u Pragu, Beču i dr.

NOVOSADSKI ATLETSKI KLUB N. A. K. NOVI SAD

Klub je osnovan 1910. godine. Boja kluba je bila plavo-bela. Delovao je do kraja II svetskog rata 1944. godine. U Kraljevini Jugoslaviji takmičio se kao član I lige, a 1924/25. godine bio je prvak novosadske nogometne župe. Po kvalitetu igre

ubraja se među vodeće klubove tadašnje Jugoslavije. Jedan je od starijih sportskih klubova na području Vojvodine. Pored fudbala u klubu je postojala vrlo jaka i kvalitetna mačevalačka sekcija. Pripadao je gradanskoj klasi žitelja Novog Sada. Klub je izdao 6 klupske značake urađene u emajlu i to u radionicama: DEMETAR - Novi Sad, HAVAŠ - Subotica, u Beču i Pešti.

SOMBORSKO SPORTSKO UDRUŽENJE "SPORT" SOMBOR

Jedna od najstarijih naših sportskih organizacija osnovana je 17. aprila 1887. godine. Ovaj klub pripadao je gradanskoj klasi Sombora u vremenu austro-Ugarske dominacije nad slovenskim životom u Vojvodini. Pored raznih postojećih sekcija, odmah po završetku I svetskog rata 1918. godine osniva se i nogometna sekcija. Postojeće sportske sekcije postaju sada samostalne u okviru jedinstvenog sportskog udruženja. Boja kluba je plavo-bela. Klub se takmičio u najvišem rangu takmičenja Jugoslavije. Klub je izdao dve zvanične klupske značke u emajlu, izradene u radionici "Graverski zavod" Subotica.

ŽELJEZNIČARSKI ATLETSKI KLUB Ž.A.K. VELIKA KIKINDA

Osnovan je 1931. godine od mlađih radnika entuzijasta za sport, koji su radili u železničkoj ložionici u Velikoj Kikindi.

Boja kluba bila je zeleno-bela. Pripadao je onom sloju ljudi mlađe generacije koja je bila usko vezana za rad i delatnost na jugoslovenskoj železničici, a to su uglavnom bili mlađi radnici i nameštenici. Po kvalitetu igre i organizaciji rada ubrajao se među kvalitetnije klubove Jugoslavije. Tridesetih godina bio je prvak Velikoberečkog nogometnog

podsaveza. Takmičio se u I lige Jugoslavije. Danas je danas klupni nižerazredni klub u Kikindi. U predratnom periodu zvanično je urađene klupske značke u emajlu, i to u Madarskoj.

SPORTSKI KLUB "JUGOSLAVIJA" JABUKA

Jabuka je malo mesto u južnom Banatu. Bože reći zaseok neposredno pored sela Kraljevicevo, danas Kaćarevo, nekoliko kilometara udaljeno od Pančeva. Jabuka je u periodu između Prvog i Drugog svetskog rata, ali i danas, poznata po fabričkom skrobu, čiji vlasnik je tada bio industrijalac Bogdan Maksic. Uz njegovu pomoć a na inicijativu mlađih radnika zaposlenih u skrobari osnivaju svoj fabrički sportski klub 1935. godine, kome su dali ime Sportski klub "Jugoslavija". Boja

kluba bila je bela, a simbol klip kukuruza u ruci žene. Klub je aktivno delovao svega šest godina, tj. do izbijanja II svetskog rata 1941. godine. Za to kratko vreme klub je bio vrlo solidno organizovan i to na zavidnoj visini. U njemu se negovalo vrlo atraktivni i tehnički dober nogomet. Dovodenici su afirmisani igrači iz beogradske prvoligaške klupove. Poznato ime kluba bilo je ime Aleksandra Petrovića, zvanog "Aca Piškavac" dovedenog iz beogradske "Jugoslavije". Igrači su za igru bili vrlo solidno plaćeni. To je ustvari bio i početak profesionalizma fudbala u našoj zemlji. Klub je bio vrlo cenjen, a ujedno i respektovan zbog dobitih igara i zbog zavidnih rezultata. Ubrzo postaje prvak petrovgradskog podsaveta. Sezone 1940/41. izborio je status prvoligaša istočne grupe savesne lige Jugoslavije. Zbog izbijanja II svetskog rata prvenstvo nije održano, liga se raspada, a klub je bio rasformiran. Klub je zvanično urađen svoju klupske značke u emajlu u radionici Leo Kan, Beograd.

Dragan Nikolić

Srpsko sokolsko društvo

SOKO

Nastanak i razvoj sokolskog pokreta kod Srba može se posmatrati u zavisnosti od države u kojoj su živeli - Kneževini/Kraljevini Srbiji ili Austro-Ugarskoj monarhiji.

Naime još pre nastanka sokolstva (Prag, 16. februara 1862) slikar Stevan Todorović (1832-1926) u tadašnjoj Kneževini Srbiji 1857. godine osnovao je Prvo Srpsko društvo za gimnastiku i boreničke vježbe, koje je prestalo sa radom njegovim odlaskom na studijsko putovanje po Italiji. Na inicijativu dr Vladana Đorđevića 3. januara 1882. godine obnovljen je rad Društva pod nazivom Prvo beogradsko društvo za gimnastiku i

boreničke vježbe. Na predlog dr Vojislava Rašića društvo 7. aprila 1891. godine menja naziv u Beogradsko gimnastičko društvo Sokol. Zaštitnik društva bio je princ Đorđe. Međutim, već naredne godine osnovano je i gimnastičko društvo Dušan Silni pa su na prostoru Kraljevine Srbije istovremeno delovale obe organizacije što je dovodilo do čestih nesporazuma. Tako je recimo na I hrvatskom svesokolskom sletu koji je održan u Zagrebu 1906. godine nastupilo samo vitezko društvo Dušan Silni koje je predvodio predsednik general-štabni potpukovnik Milutin Gr.

Mišković. S druge strane nakon nastupa na V češkom svesokolskom sletu u Pragu 1907. godine, beogradski sokoli (mada za to nisu postojali uslovi) predložili su da se u Beogradu 1908. održi sveslovenski sokolski slet što je sa oduševljenjem prihvaćeno. Slet nije održan, ali su slovenski sokoli na putu za Sofiju 1910. godine u Beogradu održali javnu vežbu i dali podsticaj daljem razvoju sokolskog pokreta s obzirom da su se svi sokoli 8. novembra 1909. ujedinili u jedinstven Savez sokolskih društava Dušan Silni, kada je za staršinu izabran S. Todorović, a za načelnika Čeh F. Hofman (Miroslav Vojinović).

PREČANSKI SOKOLI

Na teritoriji Austro-Ugarske monarhije prvo srpsko sokolsko društvo utemeljeno je u Slavoniji u Sremskim Karlovcima 19. januara 1904. godine. Osnivač i dugogodišnji sokolski rađnik dr Laza Popović je na sugestiju Čeha Josifa Krausa i uputstva vode sokola iz Kutne Hore postavio temelje sokolstva među prečanskim Srbima. Nje-

govi prvi saradnici bili su Nikola Maksimović i Milan Teodorović. Od 1906. godine u Karlovcima izlazi list za sokolske stvari "Srpski soko" koji izdaje i uređuje dr Laza Popović. U cilju negovanja vidovdanske slave u nacionalnom i vitezkom duhu karlovački sokoli u Ravanici (Vojvodina) od 1906. godine priređuju javne vežbe i utakmice u junacičkim igrama. Za prve tri godine rada osnovano je oko 30 srpskih sokolskih društava i već 1906. godine osniva se Srpska sokolska župa Fruškogorska.

Sokolska ideja u Bosni i Hercegovini rada se u Foči 1893. godine kada je Risto Jeremić osnovao Srpsko sokolsko-pobratimsko društvo koje je ubrzo bilo zabranjeno. Deset godina kasnije u Mostaru dr Pero Ivanović osniva Srpsko gimnastičko društvo Obilić, a tokom 1906. godine osnivaju se redom Sarajevu - Srpsko gimnastičko društvo Dušan Silni (Dimitrije Matejić), Tuzli - Srpski soko (dr Risto Jeremić), Banja Luci - Srpski soko (Vlada Skarić) i t.d. Srpski sokoli u BiH ujedinili su se 1910. godine u

srpsku sokolsku župu bosansko-hercegovačku. U istom periodu srpski sokoli bili su organizovani još u dve župe: Primorsku, u Dalmaciji, i Krajisku u Hrvatskoj.

Prvi put srpski sokoli nastupaju zajedno na II hrvatskom sokolskom sletu koji je održan u Zagrebu 1911. godine, dok na I sveslovenskom sokolskom sletu u Pragu 1912. vežbaju svi zajedno pod parolom: oslobođenje i ujedinjenje!

Za vreme Skadarske krize general Poćorek raspusta sva srpska društva u Bosni i Hercegovini, a na montiranim sudskim procesima u Zagrebu, Banjaluci i Sarajevu uoči I svetskog rata stradaju mnogi Srbi, među kojima i sokolski junaci Miško Jovanović i Veljko Čubriločić. Povodom 50-ogodišnjice slovenačkog sokolstva zakazan je III slovenački svesokolski slet u Ljubljani za 13-17. avgusta 1914. godine ali je isti zabranjen 20. juna iste godine jer su na njemu trebali da nastupe i sokoli iz Kraljevine Srbije.

SOKO KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Nakon završetka I svetskog rata u novoj državi objavljen je rad sokolskih društava pod geslom JEDNA DRŽAVA, JEDAN NAROD, JEDNO SOKOLSTVO, s tim

da svih nacionalnih sokolskih saveza prenesu sa radom. U Novom Sadu 25. juna 1919. godine održan je Prvi sokolski sabor kada je osnovan Sokolski savez Srba, Hrvata i Slovenaca a za prvog starešinu izabran je dr Ivan Oražen. Sedište saveza bilo je u Ljubljani i obuhvatalo je 16 župa, 254 društava i 40.000 članova.

Na I glavnoj Skupštini saveza održanoj u Mariboru 30. avgusta 1920. godine promenjeno je ime u Jugoslovenski sokolski savez (JSS). Kada je 5. decembra 1929. godine objavljen Zakon o osnivanju sokola Kraljevine Jugoslavije, osnovan je Savez sokola Kraljevine Jugoslavije, pa je deset dana kasnije vanredna Skupština JSS donela odluku o kolektivnom pristupu u Soko Kraljevine Jugoslavije.

U vremenu od 06. - 30. juna 1930. godine u Beogradu je održan I svesokolski slet sokola Kraljevine Jugoslavije pod pokroviteljstvom kralja Aleksandra I. Te, 1930. godine upravu su sačinjavali: starešina - prestolonaslednik Petar II., prvi zamenik - Engelbert Gangl (Ljubljana), drugi zamenik - Dura Paunković (Beograd), treći zamenik - Lacko Križ (Zagreb) i načelnik - Miroslav Ambrožič (Ljubljana).

Po završetku II svetskog rata rad sokolske organizacije je zabranjen.

IZLOŽBA NUMIZMATIKE U RESAVICI

Kako kaže pok. arheolog D. Stojović IDIMUM je bio rimsko naselje i stanica (mansio) na via militaris Viminacium-Naisus. Međutim "IDIMUM" je i ogrank Srpskog numizmatičkog društva registrovan i zaveden u Resavici pod tim imenom. Sam grad Resavica je rudarsko mesto od tri-četiri hiljade stanovnika, smešteno i okruženo Kučajskim planinama i planinom Beljanicom, nedaleko od Despotovca. Podružnica SND "IDIMUM" zvanično je registrovana 1. novembra 1999. godine i okuplja 11 punoletnih i 5 mladih članova zaljubljenika numizmatike.

Ipak, ovo društvo sa tako malim brojem članova koje egzistira tek nekoliko meseci uspelo je ono što ni društva sa daleko većim "stažom" i većim brojem stručnjaka nisu uspeli. U vremenu od 4. do 10. avgusta 2000. godine u prostorijama Doma kulture u Resavici organizovana je prigodna izložba numizmatike koju je zvanično otvorio predstavnik UO SND.

Na dvadeset devet panoa bila je izložena: antička numizmatika, vizantijska numizmatika, moderna numizmatika, nota filija, vojne oznake, ordenje, medalje. Na stolovima kao izlagачkom prostoru bila je zastupljena filatelija, etnografija, značke, razglednice, akcije, stara pisma itd. Pored panoa prodefilovalo je preko 2.000 ljudi jer je cela kulturna manifestacija bila medijski pokrivena od strane lokalne TV Resavica kao i nedeljnika "NOVI PUT".

Izloženi materijal je vlasništvo samih članova numizmatičkog društva "IDIMUM" čijom zaslugom je ova manifestacija i održana pre svega angažovanjem predsednika g. Jugoslava Miletića koji je zajedno sa ostalim članovima obezbedio i sponzore manifestacije: Rudnik mrkog uglja (RMU) Rembas Resavica, Košarkaški klub "Rembas", članovi numizmatičkog društva "IDIMUM".

Tokom manifestacije podeljene su i članske karte društva "IDIMUM" koje uz karakteristike SND imaju i posebni znak denar imp. Klauđija obzirom da su na lokalitetu IDIMUM pronađene opeke sa oznakama VII Klauđije. Simpatično i marketingski opravdano je i to što ispod imena i prezimena pojedinaca piše: PRIJATELJ.

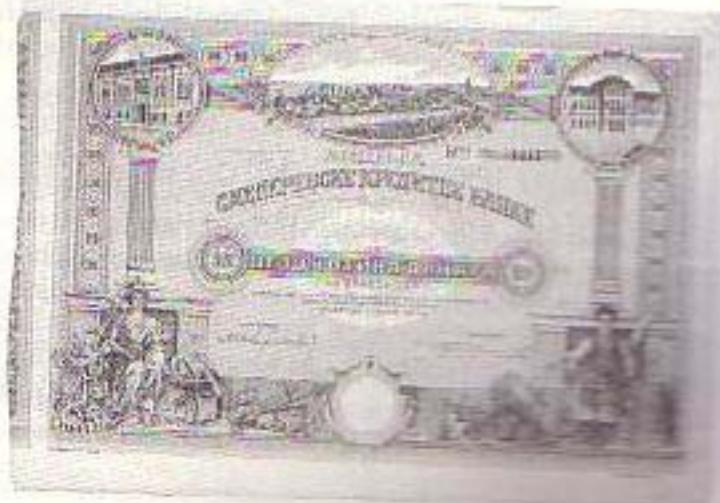
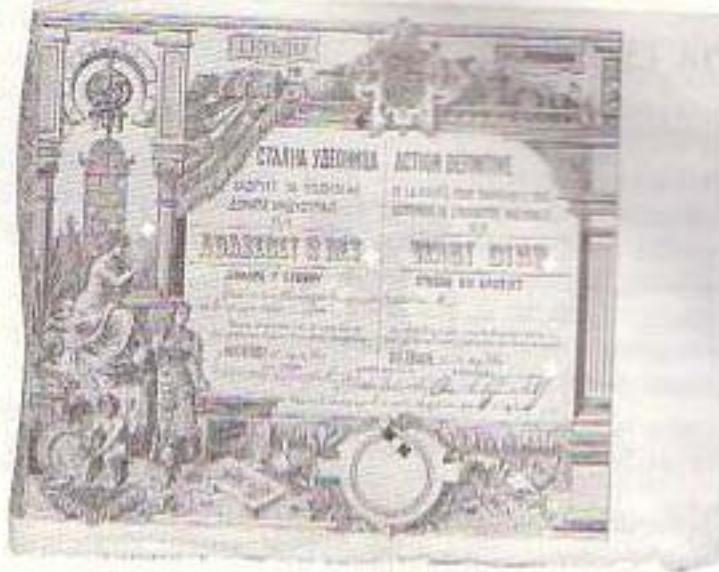
Doprinos SND iz Beograda je bio nekoliko brojeva časopisa DINAR, zatim garniture podmetnute na izložbu i razglednicu.

SKRIPOFILIIJA - SAKUPLJANJE STARIH VREDNOSNIH PAPIRA

Skripofiliija je mlada kolekcionarska grana, kako u svetu tako i kod nas. Sam izraz je nastao od engleske reči scrip što znači privremena potvrda za uplaćeni novac. Razlozi sakupljanja starih vrednosnih papira su različiti. Pojedine finansijske ustanove svoje prostorije ukrašavaju izumljenim akcijama. Takođe, kolekcionari nalaze zadovoljstvo u razgledanju posebnih albuma ispunjenih akcijama banaka, zadruga i štedionica koje više ne postoje ili akcionarskih društava čija je delatnost označavala početak industrializacije kao i razvitak raznih ljudskih delatnosti. Za sada, skripofiliija je kod nas još uvek redak hobi.

Prve aukcije starih vrednosnih papira u svetu su održane pre dvadesetak godina. Danas postoje klubovi, časopisi i katalozi koji obraduju ovu temu ali se njihov broj nikako ne može porebiti sa brojem klubova i izdatom literaturom o numizmatici, notafiliji, faleristici i dr. Cene akcija koje se postižu na inostranim aukcijama kreću se od nekoliko desetina maraka do nekoliko desetina hiljada maraka po primerku. Cene koje se postižu na našem tržištu su višestruko niže, pa i iz tog razloga sakupljanje starih vrednosnih papira može biti privlačno. Na aukcijama u organizaciji Srpskog numizmatičkog društva, interesovanje za starim akcijama raste a pojedini primerci su postigli i zavidnu cenu. Vrednost akcije najčešće određuje nejna dekorativnost, starost, brojnost, očuvanost kao i činjenica da se na akciji nalazi potpis neke značajne ličnosti. Kolekcionari se često odlučuju da sakupljaju stare vrednosne papire prema mestu ili godini izdavanja, prema tome da li su akciju izdale banke, zadruge, štedionice ili pojedine privredne grane.

Mnoge naše akcije nisu sačuvane i zauvek su uništene iz raznih razloga: razočaranost vlasnika izgubljenim novcem, dolazak nove vlasti 1945. godine, preterana revnost ili neznanje čistača podruma ili tavanu i sl. Zato je uloga sakupljača velika i svaka sačuvana i novoprondenena akcija je vredan dokument o prošlosti. Najstarija poznata srpska akcija je akcija "Prve Srpske Baštke" iz 1869. godine. Do sada nije utvrđen tačan broj izdatih srpskih akcija, ali ih je poznato oko 1.200 i one će biti prezentovane u Katalogu akcija u izdanju Srpskog numizmatičkog društva koji priprema grupa entuzijasta članova SND.

Bogdan Koprivica

IZ SVETA NUMIZMATIKE

DA LI ZNATE?

Neverovatno, ali istinito

Prvi australijski kovani novac od 50 centi (emisija 36,5 miliona komada) pušten je u opticaj 1966. godine. Zanimljivo je da ti novčići, težine 13,28 grama, sadrže 10,62 grama čistog srebra, odnosno, vrednost srebra u tim novčićima, u vreme puštanja u opticaj, iznosi da je oko dva dolara! Samo na razlici u ceni utrošenog srebra, za navedenu emisiju novca puštenog u opticaj, država Australija je izgubila oko 55 miliona australijskih dolara!

Danas je kataloška vrednost ovog novčića 10 australijskih dolara (oko 6,5 USD).

Najveća zlatna moneta

Za jednu od nacionalnih relikvija Japanci smatraju zlatnu monetu, koja se počela koristiti pre oko 400 godina u Japanu. Ova moneta ima poseban naziv - "Tansho oban". Ta moneta je zlatna pločica, pravougaonog oblika, dimenzija 10 sm x 17 sm i smatra se da je to do danas najveća zlatna moneta u svetu.

Najrasprostranjenija valuta u svetu

Dolar je osnovna novčana jedinica u 37 zemalja (država i oblasti) i po tome je najrasprostranjenija valuta na našoj planeti. Međutim, paritet dolara u nekim zemljama je različit, te treba uvek naznačiti o čijem je dolaru reč (SAD, Kanade, Australije, Barbadosa,...).

Danas je dolar, kao zvanična valuta, u upotrebi u sledećim državama i oblastima sveta: Angvili, Antigvi, Australiji, Bahamima, Barbadosu, Belizu, Bermudima, Britanskoj Virdžiniji, Grenadi, Gvajani, Dominiki, Zimbabveu, Istočnim Karibima, Jamajki, Kanadi, Kajmanskim Ostrvima, Kukovim Ostrvima, Kiribatima, Liberiji, Maršalskim Ostrvima, Monseratima, Naurima, Novom Zelandu, Palau, Panami, Svetom Kitu, Svetoj Luciji, Svetom Vinsentu i Grenadini, Singapuru, Sjedinjenim američkim državama Solomonskim Ostrvima, Tajvanu, Trinidadu i Tobagu, Turku i Kaikosu, Tuvalu, Fidžiju i Hong Kongu.

IZ NUMIZMATIČKOG REČNIKA

Cifre su oznake za beleženje brojeva. One mogu biti: arapske, rimske, slovne,...

1. Arapske cifre potiču od indijskih matematičara koji su ih izmislili u V veku naše ere, zajedno sa desetnim pozicionim sistemom numeracije. Zahvaljujući uzbetučkom matematičaru Horezmi Muhamedu Ben-Musi, koji je u svojim radovima primenjivao arapske cifre, i čija su dela prevedena u Evropi u XII veku, arapske cifre su pos-tepeno prihvatanje u Evropi, da bi se u XV veku potpuno odomaćile. Od kraja XV veka arapske cifre su počele da se primenjuju i na kovanom novcu. Vidi: Horezmi Muhamed Ben-Musa.
2. Rimske cifre su oznake koje su koristili stari Rimljani; sastavljene su od znakova koje stilizuju prsti na ruci, kao što su: I, V, X, i od rimskih slova: L, C, D, M. Danas se upotrebljavaju samo izuzetno.

3. Slovne cifre pojavile su se kod starih Grka, posle egipatskih hijeroglifa i vavilonskih cifara. U staroj Grčkoj brojevi su označavani slovima, zavisno od mesta koje su zauzimale u grčkom alfabetu. Tako npr. broj 5 se označavao sa »Ε« - petim slovom grčkog alfabetu.

Horezmi Muhammed Ben-Musa, zvan Al-Horezmi (poznat pod latinskim imenom Algoritmi) je bio iranski matematičar i astronom iz IX veka. Bio je aritmetikom i algebrom i pri tom je upotrebljavan indijskog sistema brojanja (današnje arapske cifre), s kojima su se preko prevoda njegovih dela u XII veku, upoznali evropski matematičari. Od njegovog imena u Srednjem veku su nastali nazivi algoritam i algoritmici.

Smatra se da je Al-Horezmi najzaslužniji što su se arapske cifre, posle otkrića Amerike (1492 godine), počele da koriste i na kovanom novcu mnogih država, za naznaku vrednosti, godinu kovanja i sl.

Moneta (lat. moneta) je naziv prvo bitno za metalni novac, naročito kovani, odnosno, za komad metala koji ima određeni oblik i žig kao garanciju sadržaja metala. Monete imaju nazive, zavisno od država koje ih primenjuju: dinar, dolar, marka, franak, funta sterlinga... Pošto se metalni novac upotrebljava tare, a i iz razloga ekonomije, kasnije je počeo da se upotrebljava i papirni novac, te se danas pod monetom podrazumeva novac uopšte.

MALI SAVETI

Sakupljanje metalnog novca

Kolecioneri se smatraju neobičnim ljudima. Oni sakupljaju i proučavaju razne predmete, posebno one iz ranijih perioda. Smatra se da danas kolecioneri sakupljaju više desetina hiljada raznih vrsta predmeta.

Medutim, među kolezionerima numizmatičari zauzimaju veoma istaknuto mesto. Iako se numizmatikom bave ljudi iz raznih: društvenih slojeva, socijalnog stanja, uzrasta, obrazovanja..., ipak sve njih povezuje ljubav prema poslu kojim se bave (kao profesija ili hobi).

Da bi neko postao pravi numizmatičar on treba da ima sklonosti prema numizmatici i da provede više godina na sticanju znanja, istraživanju i proučavanju oblasti numizmatike za koju je posebno zainteresovan.

Numizmatičar-početnik obično počinje da sakuplja metalni novac sa područja na kome živi, a potom i novac drugih naroda. Poželjno je da istovremeno proučava i numizmatičku literaturu, koja mu može pomoci da odabere oblast numizmatike koja ga najviše interesuje (za naše numizmatičare-početnike to je najčešće novac Jugoslavije, Srbije i Crne Gore). Potom se pristupa razvrstavanju prikupljenog materijala i formiranju sopstvene kolekcije.

Pojedini numizmatičari se opredeljuju za tematsko sakupljanje novca (koji na aversu imaju likove znamenitih ljudi, biljke, životinje, sportske motive i sl.), dok iskusni numizmatičari sakupljaju i proučavaju: antički novac Grčke, novac Rimskih republika, Vizantijski novac, novac Mletačke republike, Srednjevekovni novac (Srbije, Bosne, Dubrovnika, Hrvatske) i dr.

Novac za svoje kolekcije numizmatičari nabavljaju na razne načine. U početku se novac najčešće nabavlja od rođaka i prijatelja, a kasnije razmenom i kupovinom na skupovima numizmatičara, u specijalizovanim radnjama i na aukcijama.

Često se nailazi i na falsifikovani novac. Postoje antički i moderni falsifikati. Antičke falsifikate su izradivale same države (npr. umesto srebrnog novca, koji su u početku puštale u opticaj, kasnije su izradivale novac od bakra i vršile posrebravanje). Moderno falsifikovanje novca se vrši počev od XVI veka naše ere i to livenjem i kovanjem. Liveni falsifikati se lakše otkrivaju jer imaju na sebi rupice, izbočine i druge nepravilnosti. Kod modernog novca se, po pravilu, falsifikuju retki i skupi primerci. Najčešće žrtve falsifikata su numizmatičari-početnici, te pri nabavci skupljih primeraka novca treba da konsultuju iskusnije numizmatičare.

Pri utvrđivanju vrednosti novca, najvažniji su njegova starost, retkost i očuvanost (metal od kojega je novac izrađen ima uticaja samo kod novca izrađenog od plemenitih metala - zlata, platine i srebra). Danas se može pouzdano utvrditi vrednost gotovo svakog primerka metalnog novca uz pomoć cenovnika iz numizmatičkih časopisa i kataloga.